

Metodické odporúčania
k pilotnému ročníku programu
2018/2019

**ŠKOLA
BEZ NENÁVISTI**

Program Škola bez nenávisti vznikol na základe poverenia Odboru mládeže Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Na vytvorení programu Škola bez nenávisti, hodnotiacich nástrojov a podporných dokumentov programu spolupracovali:

Autori a autorky programu Škola bez nenávisti:

Mgr. Andrea Cox; Digitálna inteligencia; projektová manažérka, lektorka a odborná konzultantka
PaedDr. Jarmila Tomková, PhD.; Digitálna inteligencia; psychologička, lektorka, konzultantka
Ing. Ján Smatana; Centrum pre podporu neformálneho vzdelávania; lektor, projektový manažér

Recenzentky programu a odborné konzultantky:

Mgr. Lenka Mihalicová; Iuventa - Slovenský inštitút mládeže; metodička vzdelávania; Odbor podpory práce s mládežou
Mgr. Katarína Deáková; Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej Republiky; Sekcia národnostného a inkluzívneho vzdelávania

Odborná garantka programu, koordinátorka pilotného ročníka programu:

Mgr. Michaela Ujházyová, PhD.; Iuventa - Slovenský inštitút mládeže; Odbor podpory práce s mládežou

Obsah

1. Priebeh programu Škola bez nenávisti	4
2. Východiská programu Škola bez nenávisti	5
Rozvoj kultúry školy a manažment kvality v škole	5
3. Manažment kvality v programe Škola bez nenávisti.....	7
Interný audit školy	7
Realizačný tím školy „Škola bez nenávisti“	8
Tvorba akčného plánu programu „Škola bez nenávisti“	8
Implementácia akčného plánu a aktivity školy v programe „Škola bez nenávisti“	10
Interný audit po implementácii akčného plánu a záverečné vyhodnotenie	10
Príloha č. 1	1
Kritériá hodnotenia dosiahnutia štandardu kvality v programe Škola bez nenávisti	1
Príloha č. 2:	9
Škola bez nenávisti	9
štandard kvality	9
Príloha č. 3	15
Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi žiakov	15
Príloha č. 4	18
Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi	18
Príloha č.5	27
Dotazník pre učiteľov a odborných zamestnancov	27
Príloha č. 6	35
Akčný plán Škola bez nenávisti	35
Príloha č. 7:	2
Zoznam odporúčaných vzdelávacích zdrojov a literatúry	2

Úvod

Program „Škola bez nenávisti“ je dobrovoľný program, ktorého sa môžu zúčastniť základné a stredné školy pôsobiace na území Slovenskej republiky. Tento program nadväzuje na kampaň Rady Európy „No hate speech movement“, do ktorej sa Slovenská republika zapojila kampaňou „Bez nenávisti na internete“. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky má za cieľ naďalej podporovať a šíriť hodnoty a kultúru tolerancie medzi mladými ľuďmi, a preto poverilo organizáciu IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže prípravou a realizáciou tohto programu.

Zámerom programu je implementácia štandardu kvality v oblasti prevencie šikanovania, kyberšikanovania a nenávisťných prejavov na základných a stredných školách. Certifikát potvrdzujúci štandard kvality pre základné a stredné školy „Škola bez nenávisti“ bude udelený tým školám, ktorých školská klíma a rozhodovacie procesy na škole podporujú:

- prevenciu šikanovania a kyberšikanovania;
- prevenciu nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi, či v komunikácii s inými ľuďmi na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny pôvodu a rodu;
- vzájomný rešpekt v komunikácii;
- toleranciu a rozvoj interkultúrnych kompetencií;
- rozvoj sociálnych zručností;
- rozvoj kompetencií pre demokratickú kultúru;
- zapájanie žiakov do projektov a aktivít podporujúcich princípy demokracie a uplatňovanie ľudských práv;
- zapájanie žiakov do verejného diania na lokálnej úrovni, ktoré podporuje sociálnu súdržnosť, spoluprácu medzi rôznymi skupinami mládeže a pod.

Prihlásením sa do programu sa zapojené školy hlásia k hodnotám tejto kampane a k hodnotám programu „Škola bez nenávisti“, prispievajú v rámci svojich aktivít k vytvoreniu pozitívnej školskej klímy, a tým aj k rozvoju hodnôt tolerancie a demokratickej spoločnosti u detí a mladých ľudí. Zapojením sa do programu škola získa:

- odborný rast koordinátora/ky prevencie vďaka odborným konzultáciám a metodologickej podpore;
- podporu pri budovaní priateľskej školskej klímy a medziľudských vzťahov;
- overenie aktuálne nastavených procesov prevencie a možnosť ich zlepšenia;
- vytvorenie akčného plánu pre prevenciu šikanovania a riešenie konfliktov v oblasti nenávisťných prejavov;
- budovanie pozitívnych hodnôt žiakov (výchova k tolerancii, demokracii, participácii, rešpektu, úcte a pod.);
- priestor na spoluprácu s inými partnermi a prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania;
- certifikát (značku kvality), ktorý potvrdzuje, že škola spĺňa štandard bezpečného prostredia „Škola bez nenávisti“;
- konkurenčnú výhodu oproti ostatným školám a budovanie identity školy ako školy, v ktorej sa cítia bezpečne deti, učitelia, a v ktorej sa rozvíjajú rozhladení a tolerantní mladí ľudia.

1. Priebeh programu Škola bez nenávisti

V školskom roku 2018/19 bude prebiehať pilotný ročník programu a to v nasledovných krokoch:

1. **Registrácia školy:** škola, ktorá má záujem zapojiť sa do programu „Škola bez nenávisti“ sa zaregistruje na <https://goo.gl/forms/XmGXIFxHdltq4U792> alebo kontaktuje garantku programu na e-mailovej adrese: michaela.ujhazyova@iuventa.sk.
2. Následne budú školy vybrané a informované o ich zaradení/nezaradení do programu.
3. **Úvodný seminár (do 30. septembra 2018):** podrobné informácie o programe budú školám poskytnuté na úvodnom seminári v sídle organizácie Iuventa – Slovenský inštitút mládeže v Bratislave.
4. **Interný audit (do 20. októbra 2018):** zapojené školy pod vedením koordinátora/ky programu na škole zrealizujú interný audit prostredníctvom elektronických dotazníkov pre:
 - pedagogických zamestnancov a nepedagogických odborných zamestnancov školy,
 - žiakov školy,
 - rodičov žiakov školy.
5. **Vyhodnotenie interného auditu (do 5. novembra 2018):** na základe vyplnených dotazníkov bude školám zaslaná spätná väzba a odporúčania pre prípravu akčného plánu.
6. **Akčný plán školy (do 30. novembra 2018):** školský tím pod vedením koordinátora/ky pripraví akčný plán školy, v ktorom naplánuje aktivity a nastavenie procesov pre dosiahnutie štandardu „Škola bez nenávisti“. K vypracovaniu akčného plánu budú k dispozícii konzultácie s odborníkmi, odporúčané vzdelávacie aktivity a materiály.
7. **Implementácia akčného plánu (do 30. apríla 2019):** školy budú realizovať plánované aktivity podľa harmonogramu v stanovených termínoch. Po ukončení realizácie akčného plánu školy odošlú garantke programu (michaela.ujhazyova@iuventa.sk) informácie a fotodokumentáciu z aktivít a ich výstupov (podľa charakteru činností). Školy sa budú môcť zúčastniť vzdelávacích podujatí organizovaných Iuventou (živé knižnice, workshopy k téme ľudských práv, vzdelávania pre žiakov a učiteľov).
8. **Interný audit po implementácii akčného plánu (do 31. mája 2019):** zapojené školy pod vedením koordinátora/ky programu na škole zrealizujú interný audit prostredníctvom elektronických dotazníkov po realizácii aktivít pre:
 - pedagogických zamestnancov a nepedagogických odborných zamestnancov školy,
 - žiakov školy,
 - rodičov žiakov školy.
9. **Odovzdanie certifikátu (do 30. júna 2019):** na základe vyhodnotenia 2. kola interného auditu, záverečnej správy a fotodokumentácie, ktoré dodala škola na záver cyklu programu bude školám udelený certifikát „Škola bez nenávisti“.

2. Východiská programu Škola bez nenávisti

Akademické výsledky žiakov školy a ich úspešnosť na prijímacích pohovoroch či súťažiach nie sú jediným kritériom, ktoré zohľadňujú pri výbere školy rodičia a rovnako aj deti. Dôležitú úlohu pri výbere školy zohráva prostredie, v ktorom žiaci a pedagógovia trávia čas, školská klíma a kultúra školy, „značka“ či dobré meno školy. Bezpečné prostredie bez šikanovania a nenávisťných prejavov, ako aj výchova k tolerancii a demokracii sú predpokladom výchovy zrejých a vyrovnaných osobností.

Rozvoj kultúry školy a manažment kvality v škole

Pojmom kultúra školy rozumieme súbor hodnôt, noriem, presvedčení a ideálov, ktoré sú vo všeobecnosti prijímané dospelými aj deťmi. Vplýva na ňu ich správanie, spôsob myslenia a vyvíja sa dlhodobo. Ako každý súbor pravidiel, aj kultúra školy umožňuje „členom“ školskej komunity určité bezpečie – známe pravidlá uľahčujú hru – preto jej zmena často naráža na nesúhlas a môže byť spojená s konfliktami. Dosiahnutie štandardu kvality Škola bez nenávisti si vyžaduje systematický rozvoj kultúry školy, preto je manažment kvality základným východiskom tohto programu.

Jeden z možných postupov pri rozvoji kultúry školy, ktorý je podstatnou súčasťou pri zavádzaní procesov a implementácii aktivít v rámci programu „Škola bez nenávisti“, uvádza Ivan Turek v publikácii Kvalita vzdelávania (2009):

1. hodnotenie súčasného stavu,
2. určenie cieľov pre rozvoj kultúry školy,
3. korekčné činnosti,
4. návrh rozvojového plánu (programu),

5. návrh a aplikácia prostriedkov a metód,
6. hodnotenie a zdokonaľovanie.

Cielený rozvoj kultúry školy môže byť súčasťou širšieho manažmentu kvality, ktorý si škola vypracuje. Turek nadväzuje na Hanzelku a Součka, ktorí navrhujú nasledovný štandard kvalitného manažmentu školy (Turek, 2009, s.62):

- existuje účelné dlhodobé plánovanie - stratégia rozvoja školy;
- pri tvorbe stratégie sa vychádza z dôkladnej analýzy stavu;
- proces rozvoja školy zahŕňa všetkých zamestnancov školy;
- vedenie školy riadi rozvoj školy;
- sú jasne určené roly (kompetencie) a zodpovednosť (systémové riadenie);
- podporujú sa tvoriví a na rozvoji školy participujúci zamestnanci;
- investuje sa do ľudí (vzdelávanie, štúdium, podmienky, podpora);
- existujú efektívne hodnotiace mechanizmy (vrátane podpory samohodnotenia);
- sú určené jasné kritériá na pridelovanie nadštandardných zložiek platu;
- pestuje sa kultúra školy (obraz o škole ako sociálnej inštitúcii - imidž, normy správania, hodnoty);
- dianie na škole sa orientuje na službu žiakom, rodičom, verejnosti (zákazníkom) a ich potreby;
- rozvoj školy je vnímaný ako zlepšenie spokojnosti klientov;
- rozvoj školy je realizovaný na základe vlastného rozhodnutia;
- existuje systematická a slobodná vonkajšia i vnútorná komunikácia;
- riadiace činnosti sú zamerané najmä na prevenciu problémov;
- podnety zvonka sa prijímajú ako príležitosti na skvalitnenie práce.

Pri manažmente kvality v škole, ktorý je aplikáciou TQM (Total Quality Management), môžeme vychádzať napríklad z filozofie kvalitných firiem podľa Deminga. Ivan Turek (Kvalita vzdelávania, 2009, s. 50 - 52) zhrnul návrhy aplikácie tejto filozofie pre školské prostredie, ktorú spracovali Bonstingl (1977), Petry (1992) a Cotton (2001) do nasledovných krokov:

1. Stanovte si za trvalý cieľ permanentné zvyšovanie kvality školy.
2. Prijmite novú filozofiu.
3. Nespoliehajte sa na hromadnú kontrolu.
4. Spolupracujte s klientmi.
5. Trvalo a nepretržite zlepšujte svoje služby.
6. Organizujte ďalšie vzdelávanie zamestnancov školy.
7. Zorganizujte prácu vedenia.
8. Odstráňte strach z pracoviska.
9. Odstráňte bariéry medzi skupinami spolupracovníkov.
10. Nepoužívajte frázy, výzvy, heslá ani rôzne slogany.
11. Nepoužívajte číselné argumenty.
12. Odstráňte bariéry, ktoré bránia prežívaniu hrdosti na prácu.
13. Zabezpečte, aby sa každý zamestnanec permanentne zdokonaľoval.
14. Zapojte všetkých zamestnancov do realizácie zmien.

Aj tento model poukazuje na dôležitosť skvalitňovania kultúry školy, prostredia, kvalifikácie a komunikácie zamestnancov a ďalších aktérov. Na kvalitnom pracovisku, v škole sa predchádza

vzniku neželaných javov, ku ktorým šikanovanie a nenávisťné prejavy, či už v online alebo offline prostredí, patria, alebo sa v prípade ich vzniku hľadajú efektívne riešenia.

Kľúčom k manažmentu kvality je poznanie očakávaní, potrieb a želaní klientov, ktorými sú v prípade školy žiaci, ich rodičia, aktéri na trhu práce či školy vyššieho typu. Dôveryhodné informácie, ktoré môžu byť základom pre rozhodovanie o smerovaní školy, je potrebné získavať formou relevantných a merateľných údajov, a nie iba na základe intuície či domnienok, hoci tie sú často postavené na priamej skúsenosti. Získavanie relevantných a dôveryhodných dát si vyžaduje systematickú spätnú väzbu - zisťovanie postojov od žiakov, ich rodičov, prípadne absolventov školy. Na realizáciu takejto spätnej väzby sú vhodné najmä metóda rozhovoru a dotazníková metóda. Práve preto je jedným zo základných prvkov programu „Škola bez nenávisti“ interný audit, pre ktorý sme zvolili formu elektronických dotazníkov.

3. Manažment kvality v programe Škola bez nenávisti

Interný audit školy

Samohodnotenie, vnútorné hodnotenie či interný audit školy zohráva mimoriadne dôležitú úlohu pri nastavovaní procesov, príprave a implementácii akčných plánov. Do samohodnotenia školy by sa malo zapojiť čo najviac zainteresovaných osôb. V závislosti od typu riešenej úlohy a potrieb školy sa do samohodnotenia zapájajú rôzne zložky, tak vnútorné (manažment školy, učitelia, žiaci, ostatní zamestnanci školy), ako aj vonkajšie (rodičia žiakov, zamestnávateľia absolventov školy, predstavitelia miestnej komunity).

V procese samohodnotenia by škola mala nájsť odpovede na tieto otázky:

1. Kde sa naša škola momentálne nachádza?
2. Kde sa naša škola chce dostať? Je potrebné vytvoriť si predstavu o tom, ako bude? Alebo ako by mala vyzeráť škola po zavedení a uplatnení vybraného systému/procesu/implementácii akčného plánu.
3. Ako sa tam dostaneme? Odpoveď na túto otázku si vyžaduje vytvorenie stratégie školy, ktorá je súčasťou strategického plánu školy. Strategický plán určuje dlhodobé ciele a priority organizácie (školy), metódy na dosiahnutie spomínaných cieľov (metódy na dosiahnutie potrebnej zmeny v škole) a tiež určenie krátkodobých cieľov (úloh, zvyčajne na jeden rok) a vypracovanie akčných plánov na ich realizáciu.

V rámci interného auditu v programe „Škola bez nenávisti“, budú jednotliví aktéri vyplňať dotazníky vytvorené samostatne pre každú cieľovú skupinu:

- dotazník pre žiakov II. stupňa ZŠ a SŠ;
- dotazník pre pedagogických a nepedagogických pracovníkov;
- dotazník pre rodičov.

Odporúčania pre administráciu dotazníkov:

- Žiaci by mali vyplňať dotazníky online v rámci vyučovania s prihliadnutím na to, aby odpovedali samostatne, bez vplyvu iných osôb (žiakov alebo učiteľov) a s ubezpečením, že dotazníky sú anonymné.

- Škola by mala motivovať a podporiť všetkých pedagogických a nepedagogických pracovníkov, aby vyplnili dotazník pravdivo podľa svojich skúseností.
- Rodičom odporúčame zaslať link na dotazník online samostatným e-mailom so žiadosťou o vyplnenie do stanoveného termínu.

V programe „Škola bez nenávisti“ budú odpovede na dotazníky vyhodnotené externe, a škola získa spätnú väzbu a odporúčania na základe výsledkov dotazníkov. Tieto odporúčania ako aj hodnotenie slúžia len pre potreby škôl a nebudú nikde zverejnené.

Súčasťou samohodnotenia môže byť aj interná analýza/zmapovanie situácie, ktoré by spolu s vyhodnotením dotazníka mali byť podkladom pre vypracovanie akčného plánu. Existuje viacero metód, ktoré je možné uplatniť (napr. SWOT, metóda rybej kosti, strom problémov), ale kvôli zjednodušeniu uvádzame v časti Tvorba akčného plánu „Škola bez nenávisti“ postup pre SWOT analýzu.

Realizačný tím školy „Škola bez nenávisti“

Realizačný tím školy pozostáva minimálne z 2 zástupcov odborných zamestnancov školy, 2 rodičov a 2 žiakov, ktorí následne komunikujú ďalej s tými, ktorých zastupujú. Realizačný tím môže byť otvorený viacerým členom aj z iných organizácií a sektorov (COPPPaP, PZ, MVO, zriaďovateľ, samospráva a i.). Je sprostredkovateľom medzi tvorcami a implementátormi akčného plánu a tými, ktorých zastupujú jednotliví členovia (zamestnancami školy, žiakmi, rodičmi). Zoznam členov je zverejnený na web stránke školy, členovia výboru pracujú na základe dobrovoľnosti.

Tvorba akčného plánu programu „Škola bez nenávisti“

Akčný plán je plán na stanovenie jednotlivých krokov, ktoré musia byť vykonané, aby bol dosiahnutý vytýčený cieľ. Akčný plán sa používa napríklad v strategickom riadení pre naplnenie strategických cieľov, môže byť ale vytvorený pre splnenie akéhokoľvek cieľa. Svojím účelom i obsahom je veľmi podobný plánu projektu, hovorí kto, čo a kedy má urobiť.

Akčný plán nemá žiadnu normovanú alebo danú podobu, môže teda vyzerat' rôzne. Rozsah a forma akčného plánu sa volí vždy podľa situácie a rozsahu akcie, ktorú plánuje. Môže mať podobu jednoduchého zoznamu alebo niekoľko stránkového dokumentu, ktorý bude pravidelne vyhodnocovaný. V programe „Škola bez nenávisti“ sme pre školy pripravili formulár akčného plánu (Príloha č. 6).

Tvorbe akčného plánu predchádza výber kompetentných aktérov, ktorí sa budú podieľať na jeho tvorbe. Nakoľko v rámci programu „Škola bez nenávisti“ chceme zdôrazniť význam celoškolského prístupu (zapojenia všetkých dotknutých strán resp. aktérov), pri vyhodnotení dosiahnutia jednotlivých úrovní štandardu (základná, stredná, vysoká) zohľadňujeme aj zastúpenie aktérov do tvorby a implementácie akčného plánu. Minimálnym kritériom pre dosiahnutie základnej úrovne je zapojenie vedenia školy, pedagogických a nepedagogických odborných zamestnancov školy, pre dosiahnutie strednej úrovne je kritériom zapojenie aj externých partnerov (napr. pracovníkov a pracovníčky COPPPaP, organizácií občianskej spoločnosti, preventistov z policajného

zboru) a žiakov. Najvyššiu úroveň štandardu dosiahnu len tie školy, ktoré okrem splnenia iných kritérií, zapoja do tvorby akčného plánu aj rodičov a vytvoria si realizačný tím alebo výbor programu, v ktorom budú zastúpení všetci vyššie uvedení aktéri.

Aby akčný plán splnil svoj účel, musí obsahovať všetky náležitosti, ktoré sú dôležité pre rozdelenie práce a dosiahnutie vytýčeného cieľa:

- Opis cieľov.
- Zoznam krokov (aktivít), ktoré je potrebné urobiť na dosiahnutie cieľa.
- Priradenie zodpovednosti konkrétnych ľudí za konkrétne aktivity.
- Pri plánovaní aktivít myslieť na možnosť spolupráce s inými partnermi (organizácie, inštitúcie a pod.).
- Celkový časový horizont a hlavné míľniky.
- Termíny pre splnenie konkrétnych aktivít.
- Priradenie zdrojov k jednotlivým aktivitám (napríklad ďalší ľudia, externí partneri, materiál, pomôcky, subdodávky, financie).
- Ďalšie podmienky, obmedzenia a riziká potrebné na splnenie cieľov.
- Propagácia, šírenie výstupov a práca s médiami.

Jednou z metód ako si pripraviť podklady pre návrh akčného plánu a zohľadniť kritéria, ktoré s danou problematikou súvisia, je **SWOT analýza**. Akronym SWOT sa skladá zo začiatkových písmen týchto štyroch slov: Strengths (prednosti - silné stránky), Weaknesses (nedostatky - slabé stránky), Opportunities (možnosti, príležitosti, šance) a Threats (obavy, hrozby, riziká). SWOT analýza predstavuje komplexnú metódu kvalitatívneho vyhodnocovania všetkých relevantných stránok fungovania organizácie (školy). Podstata tejto metódy je v pomenovaní jednotlivých činiteľov vplývajúcich na kvalitu, rozdelených do štyroch základných skupín: silných (S) a slabých (W) stránok organizácie (vnútorné činitele, t. j. činitele vnútri organizácie; v prípade školy sú to napr. učitelia, riaditeľ školy, vyučovacie metódy atď.), možností (O) a hrozieb (W) (vonkajšie činitele; napr. reakcie rodičov, spolupráca s partnermi).

Pri SWOT analýze jej aktéri (napr. manažment školy, učitelia, žiaci, rodičia žiakov, zamestnávateľia žiakov a pod.) metódou brainstormingu uvádzajú jednotlivé faktory a zaradzujú ich do uvedených kategórií (S, W, O, T) v dvoch etapách:

1. **SWOT analýzu** je vhodné začať silnými stránkami (v záujme posilnenia pozitívneho myslenia), napr.: Uvedte, v čom je naša škola dobrá, ktoré sú jej silné stránky, v čom je na tom lepšie v porovnaní s inými školami. Ďalším krokom je vymenovanie slabých stránok, napr.: Ktoré veci sa vám v škole nepozdávajú? Pri vymenúvaní slabých stránok odporúčame hodnotiť vlastnú školu, a nie postavenie školstva v SR. Pri identifikovaní silných a slabých stránok môže byť nápomocné vychádzať aj z interného auditu (vyhodnotenie a spracovanie dotazníkov), prípadne tieto výstupy zaradiť ako súčasť činiteľov.
2. V ďalšej etape je potrebné vymenovať možnosti, ktoré by mohla škola využiť, a riziká (hrozby), ktoré by jej v tom mohli zabrániť (**SWOT**). Možnosti a riziká sa vzťahujú na okolie s objektívnymi, ale aj subjektívnymi názormi a sťažnosťami. Ak sa má urobiť náprava, je potrebné sťažnosti najprv preformulovať na problémy. Je to veľmi dôležitý krok, pretože základným predpokladom riešenia problému je jeho identifikácia a správna formulácia. V podstate ide o odpoveď na otázky: Čo je problém a koho sa týka (pre koho je to problém)? (Turek 2009)

Implementácia akčného plánu a aktivity školy v programe „Škola bez nenávisti“

Interný audit a tvorba akčného plánu sú len potrebnou prípravou pre realizáciu aktivít, ktorými chce škola dosiahnuť rozvoj v oblastiach podporujúcich priateľskú kultúru školy. Aktivity, ktoré si škola zaradiť do svojho akčného plánu môže realizovať v priebehu školského roka (počas pilotného ročníka do 30. apríla 2018). Pri ich realizácii majú význam nielen výstupy týchto aktivít, ale rovnakou mierou aj spolupráca aktérov (učiteľov, žiakov, rodičov, vedenia školy atď.), ich spoločné rozhodovanie, rozloženie zodpovednosti za úspešnú realizáciu a v neposlednom rade aj dobrý pocit zo spolupráce, možnosti seberealizácie a vzájomného spoznávania.

Práve prostredníctvom spolupráce získavajú všetky zúčastnené strany skúsenosti s prínosmi aj úskaliami demokratických princípov rozhodovania, získajú nové kontakty a oboznámi sa s úlohou iných organizácií a inštitúcií, ktoré pôsobia v danej oblasti. Všetky tieto skúsenosti sú dôležité pre dlhodobejší a udržateľný rozvoj školy.

Počas obdobia implementácie sa školy môžu zapojiť do aktivít realizovaných organizáciou Iuventa - Slovenský inštitút mládeže (podľa aktuálnej ponuky), alebo spolu s garantkou programu „Škola bez nenávisti“ a regionálnym koordinátorom v Iuvente môžu napláňovať samostatnú aktivitu podľa potrieb školy. Inšpiratívnym zdrojom pre zapojené školy môže byť aj zoznam odporúčaných vzdelávacích materiálov (Príloha č. 7) a odporúčané organizácie, ktoré sú aktívne v oblasti prevencie šikanovania, vzdelávania k ľudským právam, prevencii diskriminácie, xenofóbie alebo extrémizmu.

Interný audit po implementácii akčného plánu a záverečné vyhodnotenie

Vyhodnotenie implementácie akčného plánu by malo byť vždy súčasťou akéhokoľvek plánu rozvoja organizácie. V programe „Škola bez nenávisti“ bude prebiehať vyhodnotenie na troch úrovniach:

1. Vyhodnotenie zmeny celkovej klímy na škole formou dotazníkov (**máj 2019**): školský koordinátor programu zrealizuje druhé kolo tej istej sady dotazníkov na zmapovanie zmeny z pohľadu žiakov, zamestnancov a rodičov. Koordinátor obdrží link na druhé kolo interného auditu pred jeho realizáciou. Odporúča sa osloviť tých istých respondentov, za tých istých podmienok.
2. Záverečná správa k realizovaným aktivitám (**máj 2019**): tím školy pripraví záverečnú správu, v ktorej vyhodnotí dosiahnutie plánovaných cieľov. K záverečnej správe, ktorú škola odošle garantke programu, budú pripojené:
 - a. krátke správy o realizovaných aktivitách v rámci programu, ktoré boli zverejnené na webe školy alebo v iných médiách
 - b. fotodokumentácia z aktivít (tvorba akčného plánu, stretnutia s partnermi, aktivity, vyhodnotenie aktivít a ich prínosu pre školu)
3. Výstupy z interného auditu a záverečná správa budú podkladom pre vyhodnotenie úspešnosti školy v programe „Škola bez nenávisti“. Za vyhodnotenie úspešnosti bude zodpovedná komisia, v ktorej budú zastúpení tvorcovia programu, Iuventa - Slovenský inštitút mládeže a MŠVVaŠ SR. Školy budú informované o výsledkoch záverečného vyhodnotenia a pozvané na verejné podujatie udeľovania certifikátov „Škola bez nenávisti“.

Zoznam literatúry¹:

Carroll-Lind, J. (2010). Responsive schools. Office of the Children's Commissioner, Wellington, New Zealand.

Glasser, W. (1998). Choice theory in the classroom. (Revised edition). NY: HarperPerennial.

Lodge, J. (2008). Working with families concerned with school-based bullying. Melbourne: Australian Institute of Family Studies. In *Australian Family Relationships Clearinghouse*, 11, 1-9.

Morrison, B. (2006). School bullying and restorative justice: Toward a theoretical understanding of the role of respect, pride and shame. *Journal of Social Issues*, 62(2), 371-392.

Markkanen, E. L., Repo, J.. (2016). Power of peer - Bullying prevention in the digital age. Youth Participation in Bullying Prevention. Helsinki : Mannerheim League for Child Welfare.

Olweus, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. In J. Juvonen, & S. Graham (Eds.), *Peer harassment in school. The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 3-20). New York: The Guilford Press.

Tomková, J.(2015). Žiaci proti šikanovaniu. Naratívne východiská aplikované v preventívnej kampani. In: Sarmány-Shuller, I.. (Ed.): *Rozhodovanie v živote človeka. Zborník príspevkov 33. Psychologické dni 2015, Piešťany*. SAV : Bratislava, 2015, str. 325-331. ISBN:978-80-88910-53-4.

Salmivalli, CH. (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of Adolescence* 22: 453-459.

Winslade, J. (2001). School restorative processes. In A. Hayden. *Restorative Conferencing Manual*.

Ivan Turek, *Kvalita vzdelávania*, Iura Edition; Rok vydania originálu: 2009, ISBN: 978-80-8078-243-6.

Hanzelka, M., Kantorová, J., Prokupková, D., Souček, Z. *Meritum Řízení školy Praha* : ASPI, a.s., 2009. 253 s. ISBN 978-80-7357-413-0.

<http://www.skola21.sk/kniznica/riadenie/oriadeni/akcne-planovanie>

http://www.skola21.sk/public/files/kniznica/riadenie/akcne_planovanie/Akcny_plan_II.pdf

B. Oliveira a kol., *KOMPAS – Manuál výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam*, MŠVVaŠ SR, ISBN: 978-80-969407-2-1

Dotazníky z kampane No place for hate (ADL):

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/6ec61ce2356c4ebaa7bee6fbbac48a39.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/a5671f653667417c9aceb6d88d49c6dc.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/21693ba4051241cd962573a00e740992.docx>

<https://custom.cvent.com/3F67FA3A588E46A886084AAEDADB73DB/files/aabdaf2ec9e04e6995c4a8498da78f72.docx>

¹ Zoznam literatúry zahŕňa odborné zdroje, z ktorých expertný tím čerpal pri tvorbe programu Škola bez nenávisťi a zostavovaní položiek dotazníkov.

Prílohy:

1. **Kritéria certifikátov** - úrovne certifikátov a kritériá, ktoré je potrebné dosiahnuť pre získanie certifikátu v jednotlivých úrovniach.
2. **Štandard Školy bez nenávisti** - zoznam oblastí, ktoré zastrešuje program Škola bez nenávisti a želaný stav, ktorý je možné dosiahnuť aktívnou účasťou v programe.
3. **Dotazník pre rodičov** - online dotazník programu Škola bez nenávisti určený rodičom žiakov základných a stredných škôl. Pri vyplňaní dotazníkov je potrebné uvádzať identifikátor školy, ktorý škola získa po registrácii do programu.
4. **Dotazník pre žiakov** - online dotazník programu Škola bez nenávisti určený žiakom 2. stupňa základných škôl a žiakom stredných škôl. Pri vyplňaní dotazníkov je potrebné uvádzať identifikátor školy, ktorý škola získa po registrácii do programu.
5. **Dotazník pre učiteľov** - online dotazník programu Škola bez nenávisti určený pedagogickým a nepedagogickým zamestnancom základných a stredných škôl. Pri vyplňaní dotazníkov je potrebné uvádzať identifikátor školy, ktorý škola získa po registrácii do programu.
6. **Akčný plán** – vzorový dokument pre tvorbu akčného plánu (tento dokument nie je normatívny). Usmerňuje koordinátorov, ktoré položky má akčný plán obsahovať, ale môžu ho upraviť podľa potreby svojej školy.
7. **Odporúčané vzdelávacie materiály** – zoznam publikácií a zdrojov, z ktorých je možné čerpať informácie pri návrhu akčného plánu a príprave aktivít.

Príloha č. 1

Kritériá hodnotenia dosiahnutia štandardu kvality v programe Škola bez nenávisti

V programe Škola bez nenávisti sú rozlíšené tri úrovne štandardu (základná, stredná, najvyššia), pre ktoré sú vypracované kritériá zohľadňujúce všetky oblasti štandardu kvality Škola bez nenávisti. Vyhodnotenie splnenia/nesplnenia stanovených kritérií a dosiahnutia jednotlivých úrovní vychádza z odpovedí v dotazníkoch, odovzdaných akčných plánov a záverečnej správy spolu s informáciami o realizovaných aktivitách zapojenej školy.

Č.	Kritérium	Základná úroveň	Stredná úroveň	Najvyššia úroveň
1.	Oficiálne prihlásenie sa do programu Školy bez nenávisti	Áno	Áno	Áno
2.	Škola má vlastného školského psychológa (na rôzne typy úväzku)	Nie	Áno	Áno
3.	Na škole je zavedená Žiacka školská rada (Školský/Študentský parlament)	Áno	Áno	Áno Žiaci participatívne pracujú aj na zvyšovaní povedomia o problematike L'P a prevencie ich porušovania.
4.	Na škole je vytvorený tím Škola bez nenávisti (dvaja zástupcovia učiteľov, rodičov a žiakov)	Áno	Áno	Áno
5.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnili žiaci (II. stupeň ZŠ a SŠ)	30 - 50% žiakov odpovedalo na dotazník	51 - 75% žiakov odpovedalo na dotazník	Viac ako 76% žiakov odpovedalo na dotazník

6.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnil školský koordinátor prevencie (koordinátor programu Školy bez nenávisti)	Áno	Áno	Áno
7.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnili pedagogickí zamestnanci školy	20 - 40% učiteľov odpovedalo na dotazník	41 - 60% učiteľov odpovedalo na dotazník	Viac ako 61% učiteľov odpovedalo na dotazník
8.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnil uvedený počet odborníkov z uvedených zamestnancov školy: výchovný poradca, školský psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg	1	2	Viac ako 2
9.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnili riaditeľ a zástupca riaditeľa	Áno	Áno	Áno
10.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnil zamestnanec CPPPaP	Nie	Áno	Áno
11.	Dotazník pred navrhovaním akčného plánu vyplnili rodičia žiakov zapojených do vyplňania dotazníka	do 5% rodičov odpovedalo na dotazník	11 – 15% rodičov odpovedalo na dotazník	Viac ako 15% rodičov odpovedalo na dotazník
12.	Akčný plán vytvárali (doložiť dôkaz, že do prípravy boli zapojení aktéri, ktorých škola uvádza ako spolutvorcov Akčného plánu (fotky, zverejnenie na soc. sieti, prezenčná listina v spodnej časti akčného plánu)	Učitelia a odborní zamestnanci školy	Učitelia a odborní zamestnanci školy <ul style="list-style-type: none"> • Externí pracovníci (CPPPaP, MVO, PZ) • Žiaci 	Učitelia a odborní zamestnanci školy <ul style="list-style-type: none"> • Externí zamestnanci a odborníci (CPPPaP, MVO, PZ, zriaďovateľ, samospráva) • Žiaci • Rodičia

13.	Akčný plán realizovali (viedli aktivity)	Učitelia a odborní zamestnanci školy • 1 externý partner (CPPPaP, MVO, PZ)	Učitelia a odborní zamestnanci školy • 2 a viacerí externí partneri (CPPPaP, MVO, PZ, zriaďovateľ)	Učitelia a odborní zamestnanci školy • 2 a viac externí partneri (CPPPaP, MVO, PZ, zriaďovateľ, samospráva) • Žiaci - rovesnícky prístup • Rodičia (zástupcovia Rady školy)
14.	Počet tried zapojených do realizácie akčného plánu (zapájať sa môžu všetci žiaci na všetkých stupňoch vzdelávania)	Reálny počet v pilote 30-50% tried	Reálny počet v pilote 50-65% tried	Reálny počet v pilote Viac ako 65% tried
15.	Počet aktivít v zapojených triedach	min. 5 vyučovacích hodín	min. 15 vyučovacích hodín	min. 25 vyučovacích
16.	Forma aktivít realizovaných v rámci akčného plánu	Bežné vzdelávacie aktivity (prednášky, semináre, kultúrne podujatia a pod.)	Bežné vzdelávacie aktivity + zážitkové aktivity (workshopy, hry, kvízy, moderované diskusie a pod.)	Bežné vzdelávacie aktivity + zážitkové aktivity + rovesnícke učenie
17.	Témy aktivít realizovaných v rámci akčného plánu (vzhľadom na ciele preventívnych aktivít).	Ľudské práva a prevencia ich porušovania	Ľudské práva a prevencia ich porušovania (+ 1 z uvedeného podrobnejšie) • Šikanovanie • Nenávistné prejavy • Diskriminácia • Predsudky/Stereotypy • Extrémizmus/Radikalizácia • Kritické myslenie	Ľudské práva a prevencia ich porušovania (+ 2 a viac z uvedeného podrobnejšie) • Šikanovanie • Nenávistné prejavy • Diskriminácia • Predsudky/Stereotypy • Extrémizmus/Radikalizácia • Kritické myslenie

18.	Propagácia myšlienky programu Škola bez nenávisti	Nie	Plagáty a iné prvky propagácie na škole (spoločné priestory) k programu a téme, ktorým sa venuje program Škola bez nenávisti	Plagáty a iné prvky propagácie na škole (spoločné priestory, triedy) <ul style="list-style-type: none"> vyhradená tematická nástenka Školy bez nenávisti vo verejných priestoroch školy, logo prevzaté alebo jedinečné logo školy, ďalšie prvky (tričká s logom, perá, prívesky, odznaky a pod.)
19.	Prihlásenie sa k účasti na programe Škola bez nenávisti (viditeľné informácie na webe školy)	Áno	Áno	Áno
20.	Medializácia, šírenie informácií o programe Škola bez nenávisti	Viditeľné informácie na webe školy	Viditeľné informácie na webe školy <ul style="list-style-type: none"> FB stránka programu (alebo iné sociálne médiá) 	Viditeľné informácie na webe školy <ul style="list-style-type: none"> FB stránka programu (alebo iné sociálne médiá) ďalšie typy médií (lokálna/regionálna televízia, zmienka/v časopisoch/novinách, na iných weboch) žiacke vlogovanie, blogovanie o programe
21.	Realizovaná SWOT analýza (súčasť akčného plánu)	Nie	Nie	Áno
22.	Záverečná správa z programu (web školy a luventy)	Áno	Áno	Áno

23.	Vyplnenie záverečného formulára (s povinnou dokumentáciou)	Áno	Áno	Áno
24.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnili žiaci (II. stupeň ZŠ a SŠ)	30 - 50% žiakov odpovedalo na dotazník	51 - 75% žiakov odpovedalo na dotazník	Viac ako 76% žiakov odpovedalo na dotazník
25.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnil školský koordinátor prevencie (programu Školy bez nenávisti)	Áno	Áno	Áno
26.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnili pedagogickí zamestnanci	20 - 40% učiteľov odpovedalo na dotazník	41 - 60% učiteľov odpovedalo na dotazník	Viac ako 61% učiteľov odpovedalo na dotazník
27.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnil uvedený počet odborníkov z uvedených zamestnancov školy: výchovný poradca, školský psychológ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg	1	2	2 a viac
28.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnili riaditeľ a zástupca riaditeľa	Áno	Áno	Áno
29.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnil zamestnanec CPPP a P	Nie	Áno	Áno
30.	Dotazník po realizácii akčného plánu vyplnili rodičia žiakov zapojených do vyplňania dotazníka	do 5% rodičov odpovedalo na dotazník	11 – 15% rodičov odpovedalo na dotazník	Viac ako 15% rodičov odpovedalo na dotazník
	Stratégie prevencie šikanovania a nenávistných prejavov			

31.	Na škole existuje diskretný systém nahlasovania incidentov ubližovania	Áno	Áno	Áno
32.	Stratégie riešenia šikanovania a nenávisťných prejavov sa zameriavajú	Skôr sa zameriavajú na individuálne správanie	Skôr sa zameriavajú na celoskupinové procesy	Skôr sa zameriavajú na celoskupinové procesy
33.	Má škola verejne dostupný dokument (školský poriadok/etický kódex), v ktorom jasne stanovuje, čo je šikanovanie?	Áno	Áno	Áno
34.	Má škola vypracované interné metodické usmernenie k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov školy? (Existuje usmernenie o opatreniach pri šikanovaní)	Áno	Áno	Áno
35.	Je zabezpečené poradenstvo pre žiakov v súvislosti so šikanovaním	Áno	Áno	Áno
36.	V rámci predchádzania šikanovania, diskriminácie a prevencie nenávisťného správania medzi žiakmi škola:	spolupracuje aspoň s 1 organizáciou	spolupracuje s viac ako 1 organizáciou	spolupracuje s viac ako 1 organizáciou a zapája rodičov a žiakov

37.	V rámci predchádzania šikanovania, diskriminácie a prevencie nenávisťného správania medzi žiakmi škola			Áno
38.	Vedenie školy vytvára príležitosti na to, aby pedagogický pracovník zvyšoval svoje kompetencie potrebné na štandardný výkon pedagogickej alebo odbornej činnosti v problematike ľudských práv	Áno (odpovede 1 a 2)	Áno (odpovede 1 a 2)	Áno (odpovede 1 a 2)
39.	Počas programu mali pedagogickí a/alebo odborní zamestnanci možnosť rozvíjať svoje kompetencie v oblasti vzdelávania k ľudským právam a demokratickému občianstvu podľa potrieb profesijného rozvoja, napr. účasť na vzdelávaní pre pedagogických zamestnancov a pracovníkov s mládežou, konzultácie s odborníkmi, workshopy, peer learning semináre na pôde školy, a pod.	Áno min. 1 vzdelávacia aktivita reagujúca na aktuálne potreby	Áno viac ako 1 vzdelávacia aktivita reagujúca a aktuálne potreby	Áno viac ako 3 vzdelávacie aktivity podľa dlhodobého plánu vzdelávania v tejto oblasti
40.	Téma šikanovania nie je tabu	Áno	Áno	Áno
41.	V našej škole je aspoň jeden dospelý, ktorému verím, a ak mám problém alebo chcem nahlásiť ubližovanie, môžem sa na neho obrátiť.	Áno	Áno	Áno

42.	Žiacka školská rada sa zaoberá aj témami rešpektujúceho správania/ublížovania/šikanovania a spôsoboch ako im predchádzať.	Nie	Nie	1 alebo 2 body
43.	Pri prevencii a riešení nežiadúcich fenoménov sa zameriavame aj na ich prejavy v online prostredí	Áno	Áno	Áno
44.	Existujú jasne definované a všetkým ľahko dostupné (napr.na nástenke) pravidlá používania telefónov a iných mobilných zariadení ako aj sankcie za porušenie týchto pravidiel.	Áno	Áno	Áno
45.	Na škole sú všetkým ľahko dostupné kontakty na linky pomoci a organizácie relevantné v prípadoch šikanovania a nenávisťných prejavov (napr.na nástenke)	Áno	Áno	Áno

Príloha č. 2:
Škola bez nenávisti
štandard kvality

Cieľom programu Škola bez nenávisti je podporiť základné a stredné školy v prevencii nenávistných prejavov, šikanovania a v rozvíjaní hodnôt tolerance a vzájomného rešpektu v komunikácii. Zapojené školy majú možnosť získať certifikát, ktorým preukazujú splnenie štandardu kvality v oblastiach dôležitých pre vytváranie kultúry tolerance na školách. Zadefinované ciele v jednotlivých oblastiach však môžu slúžiť všetkým školám pre účely interného auditu či vypracovania vlastných stratégií rozvoja.

Oblasť 1.: Realizovanie vzdelávania k ľudským právam a prevencie ich porušovania

- **Participatívnosť.** Na realizovaní vzdelávacích a iných preventívnych aktivít sa istou mierou podieľajú zástupcovia všetkých článkov školského procesu (žiaci, rodičia, učitelia, manažment školy, odborní pracovníci ako školský psychológ, poradňa CPPPaP), ako aj zástupcovia neziskového sektora, pokiaľ je ich odbornosť pre tím obohacujúca v daných problematikách.
- **Dobrá tímová spolupráca.** Znamená, že každý v tíme vie, čo robí jeho tímový kolega či kolegyňa, efektívne fungujú dohodnuté komunikačné kanály.
- **Formy vzdelávania a prevencie.** Využívané sú rôznorodé vzdelávacie aktivity, napríklad diskusie, workshopy, prednášky, semináre, konferencie, kultúrne podujatia, s preferovaním väčšieho zaangažovania žiakov do procesu (projektové vzdelávanie, workshopy, rovesnícke učenie a iné).
- **Vzdelávanie k ľudským právam.** Vzdelávacie aktivity vedú žiakov a žiačky od získania nových informácií, rozvoja kompetencií, cez zmenu postojov až ku zmene konania (preto vzdelávanie k ľudským právam, nie o ľudských právach). Kladú dostatočný priestor pre všetky tri úrovne **holistického prístupu**: 1. emancipácia jednotlivcov k obhajobe svojich práv; 2. rešpekt k právam druhých; 3. solidarita s tými, ktorým sú ľudské práva upierané.
- **Rovesnícky prístup.** Škola má zavedený jednoduchý systém práce so žiackymi dobrovoľníkmi a využíva rovesnícky prístup pre vzdelávanie, poradenstvo a prevenciu.
- **Záznamy z priebehu programu.** Priebeh aktivít je zaznamenávaný, tieto záznamy (fotografie či krátke videá a komentáre) sú zdieľané v uzavretých skupinách tried/školy alebo sú komunikované aj na verejnosť (predovšetkým rodičom) ako príklady dobrej praxe. Zaznamenané materiály a výstupy môžu slúžiť na ďalšiu prácu s danou témou, reflexiu získaných informácií a zážitkov, a sú súčasťou vytvárania identity jednotlivých tried a celej školy – Školy bez nenávisti.

Oblasť 2.: Stratégie prevencie a riešenia šikanovania na škole

- **Zrušenie tabu.** Téma šikanovania nie je na škole tabu. Hovorí sa o ňom transparentne, a rovnako aj o prístupoch k jeho predchádzaniu a včasnému riešeniu.
- Škola má **verejne dostupný dokument** (školský poriadok/vnútorňý predpis školy), v ktorom jasne rozpracúva podrobnosti prevencie a riešenia šikanovania žiakov.

- **Nastavenie hraníc.** Šikanovanie nie je na škole akceptovateľné. Škola má vypracované interné metodické usmernenie k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov školy. Existuje usmernenie o opatreniach pri šikanovaní.
- **Nahlasovacia povinnosť.** Neakceptuje sa ani ignorovanie, prehládanie a zamlčovanie šikanovania.
- **Skupinový fenomén.** Na šikanovanie je nahliadané viac ako na skupinový fenomén, než ako na fenomén týkajúci sa jednotlivcov a ich individuálnych charakteristík.
- **Nepatologizovať.** Šikanovanie sa v istej miere vyskytovať bude, medzi deťmi je to do určitej miery prirodzený jav. Na škole je ale neakceptovateľný, a preto ho treba vždy a včas riešiť. Jeho výskyt dospelí prijímu ako možnosť naučiť sa s deťmi lekcii o vzťahoch – o dočasne vychýlenej a znovuobjavenej zdravej skupinovej dynamike a o stratégiách, ako to deti vedia dať do poriadku. Je zodpovednosťou dospelých (učiteľov, odborníkov a rodičov), aby tento proces zručne koordinovali.
- **Bez viny a hanby.** S fenoménmi šikanovania sa v komunikáciách narába s ohľadom na riziko stigmatizovania, nálepiek obetí, vinníkov a svedkov. Aktérov neoznačujeme nadmieru stigmatizujúcimi rolami ani im nepripisujeme patologické motívy a charakteristiky.
- **Pravidelný monitoring.** Škola a/alebo centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) realizuje pravidelné skríninky výskytu šikanovania a agresívnych prejavov a monitoring školskej klímy a skupinovej dynamiky.
- **Žiacka participácia.** Žiacka školská rada (ŽŠR) spolupracuje na riešení šikanovania a netolerancie a zapája sa do ich prevencie na škole, a to v súlade so smernicou č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach (ďalej len Smernica) čl. 3 ods. 5 pís. l., ktorá zdôrazňuje význam zapájať žiacku školskú radu, radu školy a zriaďovateľa.
- **Participácia celého systému.** Do vzdelávania, osvetu o šikanovaní a prevencie sú zapojení všetci aktéri života školy – žiaci, učitelia, ako aj rodičia a inštitúcie mimo školy (CPPPaP, Policajný zbor (PZ), neziskový sektor, zriaďovateľ). Zapájaním uvedených aktérov škola zároveň napĺňa znenie Smernice čl. 3 ods. 5 pís. k).
- **Celoorganizačný prístup.** Uprednostňované sú stratégie a metódy zamerané na celú školu a jej kultúru, celé triedy a ich kultúru, a v menšej miere na jednotlivca ako “označeného nositeľa problému”.
- Vytvorenie priestoru a **facilitovanie žiackych snáh o riešenie šikanovania** už v začiatkoch. Dospelí vedú žiakov k snahe o zblíženie, podpore slabších, k oslabeniu moci agresorov vytváraním početnejších rovesníckych väzieb.
- **Aktivizovanie svedkov šikanovania.** V prevencii sa stratégie zameriavajú viac na aktivizovanie svedkov k pomoci a podpore, keď vidia, že niekto je v núdzi, než na okrajové póly sociálnej dynamiky (agresorov a obeť).
- **Príklady dobrej praxe a rozvoj zručností.** Stratégie prevencie šikanovania zahŕňajú prácu s príkladmi dobrej praxe, rozvíjanie vedomostí, zručností, stratégií a postojov, ale aj zvyšovanie úrovne sebareflexie a sebauvedomovania účastníkov vo všetkých týchto oblastiach.
- **Komplexný prístup. Offline aj Online.** Pri prevencii a riešení šikanovania sa škola zameriava a rieši aj jeho elektronickú formu – kyberšikanovanie, a to aj v školskom poriadku/vo vnútornom predpise školy.

Oblasť 3: **Stratégie prevencie a riešenia prejavov netolerancie na škole**

- **Zrušenie tabu.** Problematika netolerancie na škole nie je tabu. Na škole sa hovorí transparentne o prejavoch netolerancie: o predsudkoch, stereotypoch, radikalizácii, extrémizme, diskriminovaní a nenávisných prejavoch, rovnako, ako aj o prístupoch k ich predchádzaniu a včasnému riešeniu.
- Škola má **verejne dostupný dokument** (školský poriadok alebo iný vnútorný predpis školy), v ktorom jasne stanovuje, čo sú prejavy netolerancie.
- **Nastavenie hraníc.** Prejavy netolerancie nie sú na škole akceptovateľné. Škola má vypracované interné metodické usmernenie k ich prevencii a stanovené opatrenia pri prejavoch netolerancie.
- **Nahlasovacia povinnosť.** Neakceptuje sa ani ignorovanie, prehládanie a zamlčovanie prejavov netolerancie.
- **Nepatologizovať.** Agresívne prejavy a netolerancia sa v istej miere vyskytovať budú, súvisia s frustráciami detí a ich výchovou od raného detstva. Ich prejavy sú však často porušovaním ľudských práv, preto sú na škole neakceptovateľné a je nutné ich vždy včas riešiť.
- **Bez viny a hanby.** S prejavmi netolerancie sa v komunikácii narába s ohľadom na riziko stigmatizovania a nálepiek. Aktérov neoznačujeme nadmieru stigmatizujúcimi pojmami ako "extrémista" a pod., nepripisujeme im patologické motívy a charakteristiky.
- **Pravidelný monitoring.** Škola zabezpečuje pravidelný monitoring výskyt prejavov šikanovania a netolerancie.
- **Žiacka participácia.** ŽŠR spolupracuje na riešení prejavov netolerancie a zapája sa do ich prevencie na škole.
- **Participácia celého systému.** Vzdelávanie, osвета o (ne)tolerancii a zapojenie do prevencie zahŕňa tak žiakov, učiteľov, ako aj rodičov a inštitúcie mimo školu (CPPPaP, PZ, mimovládne organizácie, zriaďovateľ, školská rada, odbor sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately). Zapájaním uvedených aktérov škola zároveň napĺňa znenie Smernice čl. 3 ods. 5 pís. k).
- **Celoorganizačný prístup.** Uprednostňované sú stratégie a metódy zamerané na celú školu a jej kultúru, celé triedy a ich kultúru a v menšej miere na jednotlivca ako "označeného nositeľa problému".
- **Aktivizovanie svedkov prejavov netolerancie.** Prihliadajúci netolerantnému správaniu sa môžu zachovať viacerými spôsobmi od "nereagovania" po uplatnenie rôznych stratégií. Úlohou dospelých je informovať žiakov o možných stratégiách a ich prospešnosti, a zároveň motivovať a inšpirovať k tomu, aby deti prevzali aktívnu rolu v (spolu)vytváraní kultúry tolerancie.
- **Príklady dobrej praxe a rozvoj zručností.** Stratégie prevencie šikanovania zahŕňajú prácu s príkladmi dobrej praxe, rozvíjanie vedomostí, zručností, stratégií a postojov, ale aj zvyšovanie úrovne sebareflexie a sebauvedomovania účastníkov vo všetkých týchto oblastiach.
- **Komplexný prístup. Offline aj Online.** Pri prevencii a riešení netolerancie sa škola zameriava aj na ich elektronickú formu – na nenávisné prejavy online, proces radikalizácie a prejavy extrémizmu šírené online.

Oblasť 4: Participatívne prístupy na škole

- Na škole je zavedená Žiacka školská rada. ŽŠR môže mať na stredných školách formu školského/študentského parlamentu.

- Žiacka školská rada zapája žiakov do tém a problematík dodržiavania ľudských práv, vytvára a komunikuje vlastné stratégie na prevenciu ich porušovania.
- Dospelí vítajú žiacke iniciatívy a sú ich zručnými facilitátormi.
- Na realizovaní vzdelávacích a iných preventívnych aktivít sa svojou mierou podieľajú zástupcovia všetkých článkov školského procesu (žiaci, rodičia, pedagogickí zamestnanci, koordinátor prevencie, manažment školy, odborní zamestnanci, rada školy, poradňa CPPPaP,) ako aj zástupcovia mimovládneho sektora, pokiaľ je ich odbornosť pre tím obohacujúca v daných problematikách.

Oblasť 5.: **Práca s identitou tried a školy**

- Cielené vytváranie dobrého mena školy ako Školy bez nenávisti (alebo tolerantnej školy, bezpečnej školy a pod.), a to cez záznamy a výstupy z preventívnych aktivít.
- Prihlásenie sa k účasti na programe Škola bez nenávisti alebo podobných programoch či projektoch, viditeľné informácie na webe školy a v iných médiách.
- Plagáty, logá, fotografie, kronika programu a iné prvky kultúry bez nenávisti sú v priestoroch tried, na spoločných nástenkách a chodbách školy.
- Okrem národných a medzinárodných symbolov projektov (napr. logo No hate speech movement, logo Škola bez nenávisti) škola v spolupráci so žiakmi vytvára vlastné dizajny, tričká s logom, perá, prívesky špecifické pre školu.
- Participatívny prístup pri vytváraní a rozširovaní prvkov kultúry Školy bez nenávisti. Zapojení sú vo veľkej miere žiaci, ich rodičia, známi, oceňuje sa preberanie iniciatívy zo strany žiakov.

Oblasť 6.: **Priestor pre podporu a bezpečie v komunikovaní ťažkostí**

- Škola má vlastného školského psychológa (na rôzne typy úväzku).
- Škola má koordinátora prevencie.
- Na škole je zavedená Žiacka školská rada, ktorá má možnosť sa vyjadriť k vnímanej pomoci žiakom v súvislosti so šikanovaním a navrhovať zlepšenia diskrétnoho systému nahlasovania a riešenia prejavov netolerancie a šikanovania.
- Na škole existuje diskrétny systém nahlasovania incidentov ubližovania, prejavov netolerancie a šikanovania.
- Škola uplatňuje rovesnícke poradenstvo a mentoring pre nových žiakov alebo tých, ktorí potrebujú podporiť či priamo vyhľadajú pomoc.
- Pre žiakov je v súvislosti so šikanovaním a netoleranciou zabezpečené odborné poradenstvo.
- Na škole sú všetkým ľahko dostupné kontakty na linky pomoci a organizácie relevantné v prípadoch šikanovania a netolerancie (napr. na nástenke, webovej stránke školy).

Oblasť 7.: **Podpora a rozvoj zamestnancov školy**

- Vedenie školy vytvára príležitosti na to, aby pedagogickí pracovníci zvyšovali svoje kompetencie potrebné na štandardný výkon pedagogickej alebo odbornej činnosti v problematike ľudských práv.
- Vedenie školy poskytuje vzdelávanie zamestnancom v oblastiach ako sú právna podpora, nediskriminácia, ľudské a občianske práva a ich porušovanie v súlade s Ústavou SR,

postupy riešenia šikanovania a spolupráca s orgánmi činnými v trestnom konaní, prejavy extrémizmu a radikalizmu, a.i.

- Vedenie umožňuje vzdelávať sa a uplatňovať kolaboratívny prístup a tým nadväzovať nové partnerstvá a spoluprácu, budovať si odborné siete a využívať ich na pôde školy.
- Vypýtanie si pomoci, mentoringu a konzultácií medzi odborníkmi a kolegami sa považuje za prestíž a nie odborné zlyhanie.
- Vedenie školy podporuje dobrý a otvorený tok informácií a komunikácií na úkor individualistického a uzavretého prístupu.

Oblasť 8.: Plánovanie vzdelávania v ľudských právach a prevencie ich porušovania

- **Tím a koordinátor.** Tím školy pod vedením koordinátora prevencie zostaví Akčný plán prevencie, výchovy a vzdelávania k ľudským právam (ďalej len Akčný plán). Školy zapojené v programe Školy bez nenávisti môžu na tento účel využiť "Akčný plán programu Škola bez nenávisti".
- **Dostatok kapacít.** Plánovanie zahŕňa rezervy pre každú fázu preventívnych a vzdelávacích programov. Počíta sa s časovými a personálnymi kapacitami pre interný audit, SWOT analýzu, stretnutia participatívnych tímov pre zostavenie akčného plánu, šírenie informácií o priebehu a o programe, dotazník po realizácii akčného plánu, záverečnú správu z programu, vyplnenie záverečného formulára (s povinnou dokumentáciou).
- **Zodpovedné plánovanie.** Tím, ktorý zostavuje akčný plán, si uvedomuje dôležitosť strategického plánovania a užitočných postupov pri formulovaní zmysluplných cieľov. Tím, ktorý zostavuje akčný plán, vie zhodnotiť svoje kompetencie a zručnosti jednotlivých členov a je otvorený prijať či iniciatívne vyhľadať konzultáciu v prípade potreby.
- **Participatívnosť.** V tíme, ktorý zostavuje akčný plán, sa v optimálnom prípade zídu zástupcovia všetkých aktérov života školy (žiaci, rodičia, učitelia, manažment školy, odborní pracovníci ako školský psychológ, poradňa CPPPaP, zriaďovateľ).
- **Synergia.** Od začiatku sa počíta so synergiou (súčinnosťou) multiodborových tímov realizujúcich akčný plán a zohľadňuje sa to už pri jeho zostavovaní.
- **Všeobecné a špecifické témy.** Byť dôsledný pri plánovaní obsahu vzdelávania znamená zohľadniť to, že žiaci potrebujú získať všeobecné povedomie o ľudských právach, aj povedomie o špecifickejších problematikách (prevencia nenávistných prejavov online, kde sú hranice medzi zábavou a šikanovaním, agresia, diskriminácia a etika v počítačových hrách, predsudky, kritické myslenie, informačné bubliny na sociálnych sieťach a pod.).
- **Dlhodobejší horizont.** Akčný plán je detailne vypracovaný na jeden školský rok, zohľadňuje však dlhodobejší horizont, možnosti nadviazania a pokračovania v nasledujúcich rokoch.
- Pri zostavovaní akčného plánu sa rovnako prihliada na aktuálne potreby vzdelávania podľa ISCED.
- **Analýza potrieb a interný audit.** Akčný plán vychádza aj z analýzy aktuálneho stavu na škole (interný audit), potrieb školy, tried, žiakov a pedagógov.
- Akčný plán je zrealizovateľný, počíta sa s rezervnými kapacitami a zúčastnení zostavovatelia v tíme veria v jeho zmysluplnosť a opodstatnenosť.
- **Flexibilita.** Realizácia akčného plánu je viac ukotvená v realite, akoby sa mala nekompromisne držať plánu. Reaguje na meniace sa potreby školy/tried, je pružná a flexibilná. Koordinátor prevencie v priebehu programu monitoruje priebeh a navrhuje akčný plán v priebehu školského roka aktualizovať v prípade potreby.

- **Komunikačná stratégia.** V plánovacej fáze vedenie školy v spolupráci s koordinátorom prevencie a inými podľa potreby dohodne plán vnútro-tímovej komunikácie, ako aj plán komunikácie na verejnosť a prezentovania informácií o priebehu programu na škole (stránka projektu na sociálnych médiách, špecializovaná online nástenka Škola bez nenávisti na Paddlete a pod.).

Príloha č. 3
Dotazník na hodnotenie kvality školy rodičmi žiakov

Vážený rodičia,

škola, ktorú navštevuje Vaše dieťa, sa zapojila do programu „Škola bez nenávisti“ koordinovaného príspevkovou organizáciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže.

V rámci tejto iniciatívy školy si Vás dovoľujeme požiadať o vyplnenie dotazníka, ktorým chceme spoznať Vaše názory na kvalitu našej školy. Naším cieľom je vytvoriť čo najpriaznivejšie podmienky pre výchovu a vzdelávanie Vášho dieťaťa, a to nie je možné bez rešpektovania Vašich názorov.

Prosíme Vás preto, aby ste dotazník vyplnili zodpovedne a úprimne, aby ste vyjadrili len svoje vlastné názory a skúsenosti ohľadom medziľudských vzťahov a riešenia konfliktov spojených s nenávisťnými prejavmi na našej škole. Dotazník je anonymný, jeho vyplnenie je dobrovoľné a jeho výsledky budú využité iba na skvalitnenie práce školy. Vaše odpovede v žiadnom prípade nezneužijeme vo Váš neprospech.

V dotazníku označte tie odpovede, s ktorými súhlasíte.

Ďakujeme Vám za spoluprácu!

Tím Škola bez nenávisti

Uvádzame niekoľko výrokov vzťahujúcich sa na školu, do ktorej chodí vaše dieťa. Pokúste sa ohodnotiť, do akej miery súhlasíte s príslušným výrokom, a to tak, že na nižšie uvedenej škále 1, 2, 3, 4, 5 označíte to číslo, ktoré najlepšie vyjadruje váš názor:

- 1 - veľmi súhlasím
- 2 - súhlasím
- 3 - ani súhlasím, ani nesúhlasím
- 4 - nesúhlasím
- 5 - veľmi nesúhlasím
- 0 - neviem posúdiť

1. **Identifikátor školy:** _____ (dodá koordinátor prevencie)*

2. **Škola organizuje postačujúci počet stretnutí s rodičmi žiakov.**

1 2 3 4 5

0 __ neviem posúdiť

3. Škola organizuje postačujúci počet aktivít na zníženie nenávisných prejavov a šikanovania ako aj aktivít na zvýšenie tolerancie medzi žiakmi.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

4. Som dostatočne informovaný o tom, ako sa moje dieťa v škole správa.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

5. Škola ma okamžite informuje, keď moje dieťa v škole niekomu ubližuje (fyzicky, alebo verbálne).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

6. Škola ma okamžite informuje, keď môjmu dieťaťu v škole niekto ubližuje (fyzicky, alebo verbálne).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

7. Som spokojný s tým, ako sa učitelia a zamestnanci školy správajú ku žiakom.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

8. Mám informácie o tom, že za posledný rok sa na škole prejavilo šikanovanie alebo nenávisné prejavy (verbálne alebo fyzické útoky).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

9. Moje dieťa bolo za posledný rok v škole šikanované, alebo mu niekto ubližoval.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

0 _ neviem posúdiť

10. Škola venuje vzniknutým problémom dostatočnú pozornosť a riešia vzniknuté konflikty včas a zodpovedne.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

11. Škola problémy so šikanovaním a nenávisťnými prejavmi rieši:

(Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia)

- a) Neriešia takéto problémy
- b) Individuálne s každým žiakom, ktorý je aktérom konfliktu
- c) spoločne pred všetkými žiakmi v triede
- d) Na úrovni celej školy (informovanie všetkých pedagógov a žiakov školy)
- e) Spolupracujú s rodičmi žiakov
- f) Spolupracujú so zložkami policajného zboru
- g) Spolupracujú s odborníkmi (psychológ, zamestnanec CPPP a P)
- h) Naviem posúdiť – nemám o tom informácie
- i) Iné _____

12. Som informovaný o preventívnych programoch a aktivitách, ktoré sa realizujú na škole:

(Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia)

- a) Áno, informuje ma o tom moje dieťa
- b) Áno, informuje ma o tom triedny učiteľ
- c) Áno, informuje ma iný zamestnanec školy
- d) Áno, som informovaný a aj sa aktívne zapájam do preventívnych programov (spoluvytváram plán aktivít prevencie, konzultujem s učiteľmi, prípadne aj so žiakmi)
- e) Informácie si vyhľadávam sám na stránke školy
- f) Nie som informovaný, nie je to pre mňa dôležitá informácia
- g) Nikto ma neinformuje, ale zaujímalo by ma to
- h) Iné _____

13. Moje dieťa chodí do školy bez strachu, že mu bude niekto ubližovať a posmievať sa mu.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

14. Učitelia so žiakmi na tejto škole majú dobré vzťahy.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

Príloha č. 4
Dotazník na hodnotenie kvality školy žiakmi

Otázky preverujú:

- posúdenie atmosféry ne/tolerantnosti samotnými žiakmi
- postoje k ubližovaniu
- vedomosť o stratégii prevencie a riešenia šikanovania na škole
- priestor na diskkrétne nahlasovanie
- monitoring aktuálneho stavu prejavov netolerancie a šikanovania
- monitoring stratégií žiakov prihliadajúcich ubližovaniu
- prítomnosť vzdelávacích a preventívnych aktivít

Milé žiačky,

Milí žiaci,

vaša škola sa zapojila do programu Škola bez nenávisti, ktorého cieľom je pomôcť školám v prevencii šikanovania a nenávistných prejavov. Predkladáme vám dotazník, ktorým chceme zistiť vaše názory na kvalitu školy, do ktorej chodíte. Vaše odpovede pomôžu dospelým na škole zvyšovať kvalitu vzdelávania a vzťahov na škole, čo by bez vašich názorov nebolo úplne možné. Dotazník sa zameriava na témy šikanovania, kyberšikanovania, nenávistných prejavov online aj offline.

Na otázky odpovedáte anonymne (nik nevie, aké je vaše meno), takže sa môžete uvoľniť a odpovedať úprimne!

Ďakujeme vám za spoluprácu!

Tím Škola bez nenávisti

1. Identifikátor školy: _____ (dodá koordinátor/ka prevencie)*

2. Pohlavie:

- a. chlapec
- b. dievča

3. Vek:

- a. 11
- b. 12
- c. 13
- d. 14
- e. 15
- f. 16
- g. 17
- h. 18
- i. 19
- j. 20

4. Ročník:

- a. 5. ročník ZŠ
- b. 6. ročník ZŠ
- c. 7. ročník ZŠ
- d. 8. ročník ZŠ
- e. 9. ročník ZŠ
- f. 1. ročník SŠ
- g. 2. ročník SŠ
- h. 3. ročník SŠ
- i. 4. ročník SŠ
- j. 5. ročník SŠ
- k. prima
- l. sekunda
- m. tercia
- n. kvarta
- o. quinta
- p. sexta
- q. septima
- r. oktáva

Každá škola aj každá trieda je iná. Tam, kde je veľa žiakov, dôjde vždy nielen k zábave, ale aj ku konfliktom, podpichovaniu či väčšiemu ubližovaniu. To sa deje na každej škole. Dôležité ale je práve to, čo sa s tým napokon robí, ako sa konflikty riešia. Zaujímá nás, ako k ubližovaniu pristupujete vo vašej triede a vo vašej škole celkovo.

Uvádzame niekoľko výrokov vzťahujúcich sa na školu, do ktorej chodí vaše dieťa. Pokúste sa ohodnotiť, do akej miery súhlasíte s príslušným výrokom, a to tak, že na nižšie uvedenej škále 1, 2, 3, 4, 5 označíte to číslo, ktoré najlepšie vyjadruje váš názor:

- 1 - veľmi súhlasím
- 2 - súhlasím
- 3 - ani súhlasím, ani nesúhlasím
- 4 - nesúhlasím
- 5 - veľmi nesúhlasím
- 0 - neviem posúdiť

5. Žiaci na našej **škole** sa správajú k sebe s **rešpektom**. Nemajú problém s tým, keď je niekto **odlišný**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

6. V našej **triede** obvykle **konflikty a roztržky** dostatočne **riešime**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

7. V našej **triede** sú **jasné pravidlá** ako riešiť ubližovanie medzi žiakmi, vrátane šikanovania.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

8. Naši **učitelia** vedú žiakov k **pomáhaniu si navzájom, k spolupráci a rešpektovaniu ostatných.**

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

9. **Dospelí** (zamestnanci školy) v našej škole zvyčajne pristupujú **k žiakom s úctou.**

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

10. **Nie je v poriadku** robiť si srandu z niekoho kvôli tomu, z akej je rodiny, kvôli rase, etnickej príslušnosti, náboženstvu, pohlaviu, sexuálnej orientácii, zdravotnému postihnutiu, vzhľadu alebo krajiny pôvodu.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

11. Na našej škole **sa väčšina dospelých tvári**, že na našej škole neexistuje žiadne **šikanovanie** či ubližovanie **kvôli odlišnosti.**

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

12. Na našej škole **sa väčšina žiakov tvári**, že na našej škole neexistuje žiadne **šikanovanie** či ubližovanie **kvôli odlišnosti.**

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

13. V našej škole je **aspoň jeden dospelý, ktorému verím**, a ak mám problém alebo chcem povedať o ubližovaní, môžem sa na neho obrátiť.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

14. Na našej škole sa žiaci správajú **nevhodne k tým, ktorí sa nejako odlišujú**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

15. Myslím, že na našej škole sú problémy so **šikanovaním a kyberšikanovaním**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

16. **Žiacka školská rada** sa zaoberá aj témami rešpektujúceho správania/ubližovania/šikanovania a spôsoboch ako im predchádzať.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

9_ Nehodí sa, nemáme žiacku školskú radu

17. Na našej škole je **schránka na diskrétno nahlasovanie** žiackych problémov a nahlasovanie ubližovanie si medzi žiakmi.

- a) Áno
- b) Nie
- c) Neviem

18. Ako často za posledný rok si na tvojej škole bol **SVEDKOM ubližovania** niekomu inému (zosmiešňovanie, osočovanie, vyhrážanie, výsmech, nadávky, ignorovanie, kopance a pod.) **kvôli**

- a) národnosti
- b) jazyku
- c) rodine,
- d) finančnej situácii,
- e) vierovyznaniu (náboženstvu),
- f) etnicite (farbe pleti),
- g) fyzickému či duševnému znevýhodneniu,
- h) pohlaviu (chlapec/dievča),
- i) rodu (chlapčenské/dievčenské prejavy správania),
- j) sexuálnej orientácii,
- k) vzhľadu.

Pre a) - k)

1. Nikdy
2. Niekoľkokrát za rok
3. Niekoľkokrát za mesiac
4. Niekoľkokrát za týždeň
5. Niekoľkokrát za deň

19. **Kde** si sa s tým stretol/stretla? (Vyber všetky vhodné možnosti.)

- a) medzi žiakmi našej triedy
- b) medzi žiakmi iných tried našej školy
- c) medzi deťmi na krúžku v rámci školy
- d) medzi deťmi na krúžku mimo školy
- e) zo strany učiteľov voči žiakom
- f) iné: _____

20. Ako sa to dialo? (Vyber všetky možnosti, ktoré sa hodia.)

- a. tvárou v tvár
- b. elektronicky

21. Stal si sa svedkom **nespravodlivého** prístupu zo strany učiteľa ku žiakom **kvôli**

- a) národnosti
- b) jazyku
- c) rodine
- d) finančnej situácii
- e) vierovyznaniu (náboženstvu)
- f) etnicite (farbe pleti)
- g) fyzickému či duševnému znevýhodneniu
- h) pohlaviu (chlapec/dievča)
- i) rodu (chlapčenské/dievčenské prejavy správania)
- j) sexuálnej orientácii
- k) vzhľadu

Pre a) - k)

- A. Nikdy
- B. Niekoľkokrát za rok
- C. Niekoľkokrát za mesiac
- D. Niekoľkokrát za týždeň
- E. Niekoľkokrát za deň

*Niekedy jeden alebo viac žiakov **naschvál** a **opakovane** ubližuje niekomu, kto sa voči tomu nemôže účinne brániť. Robia mu to, čo **je mu nepríjemné**, čo ho ponižuje alebo ho to jednoducho bolí - strkajú do neho, nadávajú mu, zosmiešňujú, bijú ho, zastrášujú, robia naschvál, ohovárajú ho, ignorujú ho, navádzajú spolužiakov, aby s ním nehovorili a nevšímali si ho. Ublížovať sa dá dnes už tak v škole či mimo nej, ako aj online a cez smartfóny.*

22. **Šikanovanie** žiakom ubližuje, no aj tak je veľmi časté - na školách, na krúžkoch, v kluboch alebo aj cez internet. **Stretol si sa ty so šikanovaním za posledný rok?** (Vyber všetky možnosti, ktoré sa hodia).

- a) áno, u nás v triede
- b) áno, v iných triedach našej školy
- c) áno, na toaletách

- d) áno, v priestoroch chodieb či šatní
- e) áno, na krúžku v škole
- f) áno, v jedálni
- g) áno, inde na škole
- h) áno, na krúžku/ v klube mimo školy
- i) áno, na internete
- j) nie, nestretol_Ak nie, tak choď na otázku číslo 24.
- k) neviem

23. **Ako sa to dialo?** (Vyber všetky vhodné možnosti.)

- a) Tvárou v tvár
- b) Cez SMS, MMS, telefonátom
- c) Online cez e-mail
- d) Online komunikačné platformy ako Viber, WhatsApp, FB Messenger a iné
- e) Online sociálne siete ako Facebook, Instagram, YouTube, SnapChat a iné
- f) Počítačové a online hry
- g) Iné _____

24. **Šikanovali** niekedy **teba**?

- a) Áno
- b) Nie
- c) Nevie

Ak nie, tak choď na otázku č. 26.

25. Bol tento problém šikanovania **vyriešený?** (Vyber iba jednu možnosť.)

- a) Nie, nikomu sa o tom nepovedalo
- b) Nie, povedalo sa o tom, ale nikto to neriešil
- c) Nie, povedalo sa o tom, ale riešilo sa to nedostatočne/nevhodne
- d) Šikanovanie bolo vyriešené a už nepokračuje
- e) Šikanovanie sa len čiastočne vyriešilo
- f) Iné _____

Keď sa stretne vo svojom okolí s ubližovaním, máme viacero možností ako reagovať. Nie je to vždy jednoduché, nevieme, aký spôsob by bol najvhodnejší a môžeme mať obavu, že zhoršíme situáciu svoju alebo aj niekoho iného. Niekedy sa osvedčuje urobiť väčší krok, niekedy je vhodnejší úplne malý čin.

26. Keď si vedel o tom, že medzi tvojimi spolužiakmi je niekto šikanovaný, čo presne si pre neho **urobil?** (Vyber všetky vhodné možnosti.)

- a) povedal/a som to dospelému zo školy
- b) povedal/a som to môjmu rodičovi
- c) povedal/a som to rodičom šikanovaného
- d) povedal/a som to rodičom toho, kto šikanoval
- e) pridal/a som sa na stranu slabšieho v potýčke
- f) dohovára/a som tomu, kto šikanoval
- g) zastal/a som sa slabšieho pred očami rovesníkov
- h) podporoval/a som slabšieho radami o tom, čo robiť
- i) bol/a som na slabšieho milý/á
- j) kamarátil/a som sa so slabším o niečo viac ako predtým
- k) začlenil/a som slabšieho do "partie"
- l) začlenil/a do som slabšieho aktivít
- m) nič som neurobil/a, nezasahoval/a som do toho

- n) iné:
- o) nehodí sa. Neviem o žiadnom šikanovaní.

27. Bol tento problém šikanovania **vyriešený?** (Vyber iba jednu možnosť)

- a) Nie, nikomu sa o tom nepovedalo
- b) Nie, povedalo sa o tom, ale nikto to neriešil
- c) Nie, povedalo sa o tom, ale riešilo sa to nedostatočne/nevhodne
- d) Šikanovanie bolo vyriešené a už nepokračuje
- e) Šikanovanie sa len čiastočne vyriešilo
- f) Iné: _____

28. Keby **mňa** v budúcnosti niekto šikanoval, vedel/a by som čo robiť.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

29. Keby som v budúcnosti vedel/a o tom, že **niekto iný zo školy** je šikanovaný, vedel/a by som čo robiť.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

30. Odkiaľ vieš, ako sa zachovať? (Je možné vybrať viacero možností.)

- a) od rodičov
- b) od učiteľov
- c) od rovesníkov
- d) od odborníkov iných ako učitelia
- e) z médií
- f) viem, čo v minulosti zafungovalo
- g) nie som si istý/á
- h) nehodí sa, nevedel by som
- i) iné _____

31. Na niektorých školách je zavedený systém učenia sa **žiakmi navzájom** alebo vzájomnej podpory či žiackeho vedenia rozličných aktivít. Títo vyškolení rovesníci môžu byť aj poradcami pre iné deti či dôverníkmi v prípadoch ťažkostí, akými je aj šikanovanie. Takýto prístup sa nazýva rovesnícky prístup.

Je na Vašej škole zavedený **rovesnícky prístup** pre predchádzanie alebo riešenie prípadov ubližovania?

- a) Áno
- b) Nie
- c) Neviem

32. Som **spokojný** so svojimi **vzťahmi** medzi **rovesníkmi**.

- a) celkovo
- b) v triede
- c) na škole

- d) mimo školy
 - e) na internete
- Pre a) - e)

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

33. Mám pocit, že je **aj v mojich rukách** ovplyvniť to, aké máme vzťahy v našej triede (napríklad viem vlastným správaním pomôcť riešiť problémy, pomôcť tomu, kto trpí, zastaviť vhodným spôsobom ubližovanie).

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

34. K tolerancii a rešpektu k inakosti v našej triede prispievam nasledovne (Vyber všetky vhodné možnosti):

- a) v rámci triedy sa kamarátim aj so žiakmi, ktorí sa niečím odlišujú
- b) so žiakmi, ktorí sa niečím odlišujú, sa kamarátim aj mimo školy
- c) v pracovných skupinách som aj so žiakmi, ktorí sa niečím odlišujú
- d) zaujímam sa o kultúru tých, ktorí sa niečím odlišujú
- e) s tými, ktorí sú iní, sa nekamarátim

35. Počas školského roku sme sa venovali téme **šikanovaniu, ne/tolerancii** a rešpektu medzi ľuďmi (Vyber všetky možnosti, ktoré sa hodia)

- a) vzdelávanie s učiteľmi
- b) aktivity s učiteľmi
- c) vzdelávanie s odborníkmi
- d) aktivity s odborníkmi
- e) vlastné projekty
- f) väčší preventívny projekt na škole

36. O tolerancii a rešpektovaní inakosti sme hovorili na rôznych hodinách. Najviac ma obohatilo, keď to bolo formou: (Vyber všetky možnosti, ktoré sa hodia.)

- a) prednášky
- b) workshopu
- c) zážitkových aktivít
- d) práce v skupinách
- e) diskusie s učiteľom
- f) diskusie s niekým mimo školy
- g) návštevy inej inštitúcie/organizácie
- h) samostatnej práce (ako zadanie projektu)

37. Na škole sú všetkým ľahko dostupné (napr. na nástenke v triede alebo na chodbe) kontakty na linky pomoci a organizácie, ktoré pomáhajú s prípadmi šikanovania a nenávisťných prejavov.

- a) Áno
- b) Nie
- c) Neviem

38. Chodím do školy bez strachu, že mi bude niekto ubližovať a posmievať sa mi.

0 _ neviem posúdiť

Ďakujem za ochotu!

Ak potrebuješ pomoc, obráť sa na niekoho, komu dôveruješ. Môže to byť rovesník, rodič, psychológ, učiteľ. Skrátka niekto. Nebuď v tom sám! Vaša škola je zapojená do projektu Škola bez nenávisťi, prijala rozhodnutie nevodné správanie meniť na rešpektujúce.

Dotazník pre učiteľov a odborných zamestnancov

Otázky overujú, do akej miery aktivity školy smerujú k tomu, aby žiaci

- získali úctu k ľudským právam a základným slobodám a navzájom ich aj uplatňovali;
- pripravili sa na život v tolerancii, v duchu porozumenia a znášanlivosti;
- naučili sa kooperatívne a tímovo pracovať a preberať na seba zodpovednosť;
- posilňovali úctu k ostatným ľuďom bez ohľadu na ich vek, vierovyznanie, rasu, farbu pleti, sexuálnu orientáciu a rešpekt ku kultúrnym i národným hodnotám a tradíciám Slovenska a ostatných štátov, národov a kultúr.

Vážený pani učiteľia a odborní zamestnanci,
Vážené pani učiteľky a odborné zamestnankyne,

Vaša škola sa zapojila do programu "Škola bez nenávisti". Súčasťou tohto programu je hodnotenie interných procesov a vzdelávania v oblasti prevencie nenávistných prejavov a šikanovania. Predkladáme vám preto dotazník, ktorým chceme zistiť vaše názory na kvalitu našej školy v uvedených oblastiach. Vaše odpovede pomôžu dotvoriť celkový obraz o tom, kde sa naša škola nachádza, a kam by mala smerovať. Na otázky odpovedáte anonymne, odpovede budú spracované tímom Škola bez nenávisti, škola získa ich celkové vyhodnotenie. Môžete odpovedať úprimne bez obáv zo zneužitia informácií.

Ďakujeme vám za spoluprácu!

Tím Škola bez nenávisti

V dotazníku uvádzame niekoľko výrokov vzťahujúcich sa na školu, kde pôsobíte. Pokúste sa ohodnotiť, do akej miery súhlasíte s príslušným výrokom, a to tak, že na nižšie uvedenej škále 1, 2, 3, 4, 5 označíte to číslo, ktoré najlepšie vyjadruje Váš názor:

- 1 - veľmi súhlasím
- 2 - súhlasím
- 3 - ani súhlasím, ani nesúhlasím
- 4 - nesúhlasím
- 5 - veľmi nesúhlasím
- 0 - neviem posúdiť

1. Identifikátor školy: ____ (dodá koordinátor prevencie)
2. Aká je vaša pozícia na škole? (Vyberte všetky vhodné možnosti)
 - a) učiteľ
 - b) výchovný poradca
 - c) koordinátor prevencie
 - d) riaditeľ
 - e) zástupca riaditeľa
 - f) tajomník školy
 - g) školský psychológ
 - h) sociálny pedagóg
 - i) špeciálny pedagóg
 - j) asistent učiteľa
 - k) som zamestnancom CPPPaP
 - l) iné ____

3. Plán činnosti školy dostatočne stanovuje podporu a rozvíjanie tolerance žiakov k inakosti a rozmanitosti.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

4. V rámci **prevencie** šikanovania, diskriminácie a nenávisťného správania medzi žiakmi škola (Vyberte všetky vhodné možnosti):

- a) spolupracuje s CPPP a P
- b) spolupracuje s preventistami policajného zboru
- c) spolupracuje s mestskou políciou
- d) spolupracuje s pracovníkmi osvetového strediska
- e) spolupracuje s pracovníkmi ÚPSVaR
- f) spolupracuje s obcou
- g) v rámci neformálneho vzdelávania spolupracuje s organizáciami občianskej spoločnosti aktívnymi v oblasti podpory ľudských práv
- h) podporuje činnosť žiackej školskej rady a problematika sa preberá na jej zasadnutiach
- i) aktívne spolupracuje s rodičmi
- j) spolupracuje s inými odborníkmi na danú tému
- k) vedie žiakov k vytváraniu nástrojov na prevenciu šikanovania a nenávisťných prejavov
- l) využíva **rovesnícky prístup** vo vzdelávaní/preventívnych aktivitách/poradenstve a pod.

5. Vedenie školy **vytvára príležitosti** na to, aby pedagogický pracovník zvyšoval svoje kompetencie potrebné na výkon pedagogickej alebo odbornej činnosti v problematike ľudských práv.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

6. Akým spôsobom vedenie školy vytvára tieto príležitosti:

(Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia)

- a) vytvára príležitosť na vzdelávanie o šikanovaní pod vedením odborníkov z verejného/mimovládneho sektora
- b) motivuje k samovzdelávaniu
- c) poskytuje dostatok materiálov k samovzdelávaniu
- d) zabezpečuje dostatočné nástroje potrebné na realizáciu prevencie a intervencie
- e) ponúka možnosť účasti na workshopoch a seminároch v pracovnom čase

7. Som dostatočne vybavený vedomosťami o tom, ako pristupovať k prevencii a riešeniu incidentov šikanovania a netolerancie.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

8. Pedagogickí a odborní zamestnanci sú dostatočne vybavení vedomosťami o tom, ako pristupovať k prevencii a riešeniu incidentov šikanovania a netolerancie.

1 2 3 4 5

0 _ neviem posúdiť

9. Škola má zavedenú schránku dôvery na neformálnu komunikáciu so žiakmi/anonymné nahlasovanie prípadov/sťažností na prístupnom mieste v budove školy.

- a) Áno
- b) Nie
- c) Nevie

10. Žiacka školská rada preberá dostatočne témy rešpektujúceho správania/ubližovania/šikanovania a spôsobov ako im predchádzať.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

9 _ Nehodí sa, nemáme žiacku školskú radu

11. Škola informuje rodičov o preventívnych programoch a aktivitách na škole a zdrojoch informácií o tom ako predchádzať šikanovaniu na škole

1 2 3 4 5

0 _ neviem

12. Žiakov vedíme k tomu, aby sa zastali toho, komu sa ubližuje, keď sú svedkami netolerancie a šikanovania.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

13. Ako často sa medzi žiakmi na Vašej škole vyskytuje (kyber)šikanovanie?

- a) Nikdy
- b) Niekoľkokrát za rok
- c) Niekoľkokrát za mesiac
- d) Niekoľkokrát za týždeň
- e) Niekoľkokrát za deň

14. **Ako** sa to dialo?

(Vyberte všetky vhodné možnosti):

- a) Tvárou v tvár
- b) Elektronicky

15. Pri prevencii a riešení nežiadúcich fenoménov sa zameriavame aj na ich prejavy v online prostredí.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

16. Incidenty šikanovania sa na našej škole darí **dostatočne vyriešiť**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

17. Ako často za posledný rok ste boli na Vašej škole svedkom **neznášanlivosti voči** niekomu inému **kvôli**:

- a) rase,
- b) národnosti,
- c) jazyku
- d) rodine,
- e) finančnej situácii,
- f) vierovyznaniu (náboženstvu),
- g) etnicite,
- h) fyzickému či duševnému znevýhodneniu,
- i) pohlaviu (chlapec/dievča),
- j) rodu (chlapčenské/dievčenské prejavy správania),
- k) sexuálnej orientácii,
- l) vzhľadu.

Pri a) - l)

- A. Nikdy
- B. Niekoľkokrát za rok
- C. Niekoľkokrát za mesiac
- D. Niekoľkokrát za týždeň,
- E. Niekoľkokrát za deň

18. Nenávistné incidenty sa na našej škole darí **dostatočne vyriešiť**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

19. Akým spôsobom riešite na škole incidenty (kyber)šikanovania a netolerancie medzi žiakmi, keď už sa nejaké vyskytnú? (Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia.)

- a) **diskusiou** na triednickej hodine
- b) **opatreniami** na škále: poznámka cez znížený stupeň známky zo správania po vylúčení žiaka zo školy
- c) **vyšetrením** incidentu, hľadaním dôkazov o ubližovaní
- d) rozhovormi obete/í a vinníka/ov so **psychológom**
- e) **pravidelnými** sedeniami obete/í a vinníka/ov so **psychológom**
- f) pozvaním **rodičov** žiakov, zapojených do incidentu

- g) **systematickou prácou v celej triede** jednorazovo
- h) **systematickou prácou v celej triede** viacerými stretnutiami
- i) po komunikácii s **CPPPaP** ich odborníci prídu na školu urobiť aktivity na zlepšenie vzťahov - jednorazovo
- j) po komunikácii s **CPPPaP** ich odborníci prídu na školu urobiť aktivity na zlepšenie vzťahov - viacerými stretnutiami.
- k) **zapájame samotných žiakov** do systematickej práce na zlepšení vzťahov pod vedením dospelého
- l) iné_____

20. Žiaci sa na mňa obracajú, keď sa v škole vyskytne problém so šikanovaním alebo nenávisťnými prejavmi.

1

2

3

4

5

0 _ neviem

Ak ste triedny učiteľ/ka, zodpovedajte, prosím na nasledujúce otázky. Ak nie, choďte na otázku č. 24.

21. Ako často za posledný rok ste boli vo Vašej triede svedkom **neznášanlivosti voči** niekomu inému **kvôli**:

- a) rase,
- b) národnosti,
- c) jazyku
- d) rodine,
- e) finančnej situácii,
- f) vierovyznaniu (náboženstvu),
- g) etnicite,
- h) fyzickému či duševnému znevýhodneniu,
- i) pohlaviu (chlapec/dievča),
- j) rodu (chlapčenské/dievčenské prejavy správania),
- k) sexuálnej orientácii,
- l) vzhľadu.

Pri a) - l)

- A. Nikdy
- B. Niekoľkokrát za rok
- C. Niekoľkokrát za mesiac
- D. Niekoľkokrát za týždeň,
- E. Niekoľkokrát za deň

22. Akým spôsobom riešite vo Vašej triede škole incidenty (kyber)šikanovania a netolerancie medzi žiakmi, keď už sa nejaké vyskytnú? (Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia.)

- a) **diskusiou** na triednickej hodine
- b) **trestami** na škále: poznámka cez znížený stupeň známky zo správania po vylúčení žiaka zo školy
- c) **vyšetrovaním** incidentu, hľadaním dôkazov o ubližovaní
- d) rozhovormi obete/í a vinníka/ov so **psychológom**
- e) **pravidelnými** sedeniami obete/í a vinníka/ov so **psychológom**
- f) pozvaním **rodičov** žiakov, zapojených do incidentu
- g) **systematickou prácou v celej triede** jednorazovo

- h) **systematickou prácou v celej triede** viacerými stretnutiami
- i) po komunikácii s **CPPPaP** ich odborníci prídu do triedy urobiť aktivity na zlepšenie vzťahov - jednorázovo
- j) po komunikácii s **CPPPaP** ich odborníci prídu do školy urobiť aktivity na zlepšenie vzťahov - viacerými stretnutiami.
- k) **zapájame samotných žiakov** do systematickej práce na zlepšení vzťahov pod vedením dospelého
- l) iné_____

23. Nenávistné incidenty sa v mojej triede darí **dostatočne vyriešiť**.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

24. Stretol som sa s tým, že sa dospelí na našej škole posmievajú žiakom.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

25. Stretol som sa s tým, že nenávistné prejavy iniciovali žiaci voči zamestnancom školy.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

26. Na mojich hodinách venujem priestor na výchovu k tolerancii a boj proti nenávistným prejavom v online alebo offline prostredí.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

27. Škola má dostatok preventívnych a informačných programov a aktivít k téme tolerancia, kritické myslenie a boj proti nenávistným prejavom.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

28. Okrem preberania učiva na hodine problematiku ľudských práv približujem aj formou (Vyberte všetky možnosti, ktoré sa hodia):

- a) workshopu
- b) zážitkových aktivít
- c) práce v skupinách
- d) diskusie

- e) diskusie s niekým mimo školy
- f) návštevy inej inštitúcie/organizácie
- g) samostatnej práce (ako zadanie projektu)
- h) iné _____

29. Na našej škole sa väčšina dospelých tvári, že na našej škole neexistuje žiadne šikanovanie či ubližovanie kvôli inakosti.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

30. Na našej škole sa väčšina žiakov tvári, že na našej škole neexistuje žiadne šikanovanie či ubližovanie kvôli inakosti.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

31. Na našej škole cítim podporu zo strany rodičov pri riešení konfliktov a problémov s (kyber)šikanovaním a nenávisťnými prejavmi.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

32. Škola zabezpečuje poradenstvo pre žiakov v súvislosti so šikanovaním.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

33. Vo svojom okolí poznám dostatok organizácií a ľudí, ktorí sa venujú problematike ľudských práv, kritickému mysleniu a aktívnemu občianstvu.

1 2 3 4 5

0 _ neviem

34. Na škole sú všetkým ľahko dostupné (napr. na nástenke v triede alebo na chodbe) kontakty na linky pomoci a organizácie, ktoré pomáhajú s prípadmi šikanovania a nenávisťných prejavov.

- a) Áno
- b) Nie
- c) Neviem

Príloha č. 6
Akčný plán Škola bez nenávisti

Škola Adresa: Kontakt: Web:	Školský koordinátor prevencie Meno a priezvisko: Pozícia: Kontakt (email, t.č.)	
Na príprave akčného plánu sa zúčastnili: ☐ vedenie školy (riaditeľ/ka, zástupca/zástupkyňa) ☐ koordinátor programu Škola bez nenávisti ☐ školský psychológ/psychologička ☐ špeciálny pedagóg/pedagogička ☐ vyučujúci predmetov Občianska náuka/Náuka o spoločnosti/Etická výchova ☐ vyučujúci iných vzdelávacích predmetov ☐ partneri v rámci verejného sektoru: _____ (CPPP a P, PZ, zriaďovateľ a pod.) ☐ partneri z mimovládneho sektoru _____		
PLÁNOVANIE CIEĽA / CIEĽOV² (max. 3 ciele)		
Čo chceme dosiahnuť (želaný stav)	Ako to chceme dosiahnuť (aktivity)	Termín
1.		
2.		
3.		
Ako budeme merať úspešnosť? ³	Cieľová skupina (napĺňanie cieľov sa bude týkať): ☐ vedenie školy ☐ školský psychológ/psychologička; špeciálny pedagóg/pedagogička ☐ vyučujúci ☐ žiaci ☐ rodičia ☐ miestna komunita	
Bariéry, ktoré by mohli zabrániť naplneniu cieľa a ako ich minimalizovať ⁴	Ako zviditeľníme naše aktivity? (propagácia)	

² Pri definovaní cieľov je potrebné dodržať princíp „SMART“ cieľov: S – špecifické (čo najkonkrétnejšie pomenované); M – merateľné (musíme vedieť povedať či sme ich dosiahli alebo nie); A – vykonateľné (dosiahnuteľné prostredníctvom nejakých aktivít); R – realistické; T – ohraničené v čase termínom splnenia.

³ Je vhodné určiť si minimálne výstupy, ktoré je možné vyhodnotiť – splnené/nespĺnené alebo zmerať mieru ich naplnenia.

⁴ Pomenovanie prekážok, ktoré je potrebné riešiť umožní zvážiť vhodné stratégie alebo opatrenia.

Ciel⁵	Hlavné aktivity	Realizácia od - do	Zodpovedná osoba	Partneri/potrebné z zdroje	Plánované Výstupy	Splnené dňa (dátum ukončenia)

⁵ Stručne odkážte na cieľ formulovaný vyššie

Príloha č. 7:
Zoznam odporúčaných vzdelávacích zdrojov a literatúry

Zoznam nižšie nie je vyčerpávajúcim a úplným zoznamom vhodných vzdelávacích zdrojov. Uvádzame len zdroje, ktoré sú dostupné (online stiahnuteľné, alebo vieme odporučiť kde o ne môžete požiadať), v slovenskom alebo českom jazyku. Zoznam má aj online verziu na webstránke iuventa.sk, ktorá bude v rámci programu Škola bez nenávisti aktualizovaná.

Názov diela	Autor/i	Vydavateľ	ISBN	Rok Vydania	Podmienky získania	Obsah (kľúčové slová)
Prvé kroky pri výchove k ľudským právam	Jana Kviečinská	Nadácia Milana Šimečku	80-967588-3-7	1998	Príručka je dostupná v elektronickej podobe na stránke: http://www.rozvojovetzdelavanie.sk/n-a-stiahnutie/#d739	Táto metodická príručka je určená učiteľom a všetkým ostatným, ktorí pracujú s mladými ľuďmi, a ktorí sa rozhodli prispieť k začleneniu ľudských práv do vzdelávania. Príručka poskytuje základné informácie z tejto oblasti. Aktivity v nej sú zoradené podľa veku, od aktivít pre najmladšie deti po aktivity pre tých starších. Obsahuje metodické odporúčania, ktoré sú určené najmä tým, ktorí chcú vniknúť hlbšie do podstaty výchovy k ľudským právam. Príručka je svojím obsahom viac praktická ako teoretická.
Do Európy hrou I. – IV.	Kol. autorov	IUVENTA - NAFYM		2001 – 2010	https://www.iuventa.sk/files/document/s/1_eurodesk/import/D%C3%B4le%C5%BEit%C3%A9%20linky/BROZ_DEH_I.pdf https://www.iuventa.sk/files/document/s/Publik%C3%A1cie/Metodick%C3%A9%20materi%C3%A1ly/Mobilita/89-BROCH_DEH2.pdf https://www.iuventa.sk/files/document/s/Publik%C3%A1cie/Metodick%C3%A9%20materi%C3%A1ly/Mobilita/90-BROCH_DEH3.pdf	V tejto publikácii nájdete príklady aktivít, ktoré vám pomôžu zmeniť od základov tradičné (rozumej turistické) chápanie a priebeh medzinárodnej výmeny mládeže: aktivity na zoznamovanie, podporenie tímovej spolupráce, rozvoj multikultúrnej kompetencie, riešenie konfliktov.

					https://www.iuventu.sk/files/document/s/3_mladezvakcii/na%20stiahnutie/do_eu_hrou_web.pdf	
Interkultúrne vzdelávanie I.	Jan Buryánek	Človek v tísi		2002	Príručka je dostupná v elektronickej podobe na stránke: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapi toly/IKV1_komplet.pdf	Táto príručka je jedným z výsledkov projektov Varianty. Prvá teoretická časť príručky poskytuje pohľad do problematiky interkultúrneho vzdelávania. Nájdete tu informácie o tom, čo je interkultúrne vzdelávanie, ako sú definované jeho ciele, aké používa metódy. Na záver teoretickej časti je pripojený text, ktorý praktizujú stredoškolské učiteľky. Tento text prináša zaujímavý pohľad na multikultúrnu spoločnosť, na kultúrne rozdiely, medzilidské vzťahy a na potreby interkultúrneho vzdelávania.
Ochrana detí pred telesnými trestami	Monika Sajkowska Łukasz Wojtasik	Rada Európy	978-92-871-5683-9	2004	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://www.radaeuropy.sk/?65	Publikácia sa zaoberá témami o ochrane detí pred telesnými trestami - Kampane na zvýšenie povedomia, úlohami mimovládnych organizácií v informačných kampaniach, aktivitami vykonávanými v rámci kampaní. Publikácia obsahuje dotazníky pre deti, rodiny aj pre odborníkov.
Interkultúrne vzdelávanie II.	Jan Buryánek	Človek v tísi	80-903510-5-0	2005	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://www.varianty.cz/cdrom/podkapi toly2/IKV2_komplet.pdf	Táto publikácia nie je určená len pre stredoškolských pedagógov. Prvá didaktická časť tejto príručky v sebe zahŕňa nové poznatky o potrebách a problémoch učiteľov ale aj ich skúsenosti v interkultúrnej vzdelávacej oblasti. Druhá časť príručky v sebe zahŕňa témy ako stereotypy, predsudky, netolerancia, diskriminačné jednanie.
Mýty a predsudky	Matúš Ritomský a kol.	Ľudia proti rasizmu	80-969250-0-8	2005	Publikácia sa dá objednať za dobrovoľný príspevok na adrese info@rasizmus.sk	Táto publikácia má kapitoly zamerané na jednotlivé menšiny v slovenskej spoločnosti (rómovia, židia, homosexuáli, lesbičky...) stručným a zrozumiteľným spôsobom bez zbytočného pátosu vyvracia najrozšírenejšie predsudky Slovákov, ktoré sú hlboko zakorenené v spoločenskom povedomí. Výtlačok pojednáva o tom, čo je to diskriminácia, ponúka konkrétne návody, ako ju potláčať, prehľad zdrojov, z ktorých možno získať viac informácií. Zároveň obsahuje "desatoro" pre obeť rasizmu, a slovník pozitívnych,

						neutrálnych a negatívnych pojmov, spojených s rasizmom a diskrimináciou. KS: rasizmus, minority, Rómovia, Židia, Afroslováci, utečenci a prisťahovalci, homofóbia, právne poradenstvo, antidiskriminácia
Mýty a predsudky – Najčastejšie predsudky voči Rómom, Židom, homosexuálom, cudzincom a odpovede na ne		Ľudia proti rasizmu		2005	pre zapožičanie napíšte email na amnesty@amnesty.sk, podmienky: identif.údaje, záloha	kniha v slovenskom jazyku
Predchádzajme intolerancii výchovou k dodržiavaniu ľudských práv	V. Hoffmanová	MPC Prešov	80-80450372-1	2005	Publikácia sa dá získať v elektronickej podobe na internetovej stránke www.mcpo.edu.sk	Metodická pomôcka okrem vlastných vkladov autorky obsahuje aj najúspešnejšie aktivity, ktoré boli získané počas výcvikov a pracovných dielní usporiadaných OZ Občan a demokracia, Nadáciou M. Šimečku, Centrom pre riešenie konfliktov. ... Sú v nej tiež prevzaté metódy a formy práce, a to najmä z veľmi úspešnej príručky Prvé kroky k vyučovaniu ľudských práv, NMS a Amnesty International , Bratislava, 1998, ktoré už nie je možné získať.. Uvedené scenáre vyučovacích aktivít majú pomôcť učiteľovi pri výchove žiakov k tolerancii interaktívnou metódou práce, hrami a inými aktivitami.

Multi-kulti na školách	Katarína Šoltésová	Nadácia Milana Šimečku	80-89008-21-6	2006	Príručka je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://www.nadaciamilanasidecku.sk/index.php?id=95	Metodická príručka multikultúrnej výchovy. Príručka je určená učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl i všetkým tým, ktorí sa venujú multikultúrnej výchove (MKV). Prvá časť príručky s názvom Didaktické aspekty multikultúrnej výchovy pomôže učiteľkám a učiteľom, lektorom a lektorkám vytvoriť si svoj vlastný program multikultúrnej výchovy tak, aby bol vhodný pre konkrétnu školu a žiakov. Druhá časť príručky sa venuje témom, s ktorými sa často stretávame pri interkultúrnom vzdelávaní – kultúra, enkulturácia, akulturácia, multikulturalizmus, sociokultúrne skupiny, subkultúry, kultúrna identita, predsudky, stereotypy, modely spolužitia kultúr, kultúrny konflikt.. Nasledujúce časti príručky obsahujú návrhy, ako spracovať „veľké“ multikultúrne témy pre potreby učiteľov, aby ste sa mohli v rámci MKV venovať oblastiam, ktoré sú v súčasnosti živé a aktuálne a to nielen na Slovensku.
Olympiáda ľudských práv príručka pre učiteľov	Dolník V.	OLYMP OZ	80-89149-11-1	2006	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://library.fes.de/pdf-files/bueros/slowakei/04681.pdf	Táto publikácia poskytuje základné informácie vyplývajúce z Vašich otázok a nejasností a zároveň poskytuje návod ako organizovať školské kola Olympiády ľudských práv a informovať o ďalšom priebehu vyšších kôl súťaže.
Život bez predsudkov	Miroslav Kusý	Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii		2006	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke http://www.equalslovakia.sk/fileadmin/user_upload/projekty/27_1.2_Zivot%20bez%20predsudkov.pdf	Publikácia je výstupom projektu Život bez predsudkov. Cieľom projektu je formou celonárodnej osvetovej kampane zvýšiť prah citlivosti verejnej mienky obyvateľstva na otvorenú i skrytú diskrimináciu marginalizovaných skupín a bojovať proti prejavom intolerancie.
Výchova k tolerancii hrou	Dušan Ondrúšek a kol.	Partners for Democratic Change Slovakia	978-80-969431-5-9	2007	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke: http://www.pdcs.sk/priirucky-pre-trenerov-konzultantov	V úvode publikácie je vysvetlené, prečo vo výchove k tolerancii sa kladie dôraz na aspekty medzikultúrnej výchovy, uvedomovanie si a odstraňovanie predsudkov a stereotypného myslenia, rasizmu, diskriminácie, posilňovanie sociálnej spravodlivosti a náboženskej tolerancie. Druhá časť publikácie je venovaná samotným aktivitám – hrám, cvičeniam a dotazníkom, ktoré sú určené pre žiakov a študentov základných a stredných škôl. Možno ich uplatniť počas vyučovacích hodín, ale aj v mimoškolskej výchove či v neformálnom kontexte. V závere publikácie sú

						vysvetlené často používané pojmy v tejto problematike. V príručke sa nachádza asi 40 hier, cvičení a dotazníkov k problematike tolerancie.
Stratení susedia – Zabudnutá história I.	Nadácia Milana Šimečku	Nadácia Milana Šimečku		2007	bližšie informácie o zborníku získate na mailovej adrese: nms@nadaciams.sk	Zborník deviatich študentských prác vypracovaných pod odborným dohľadom NMŠ a pedagógov z oblasti lokálnej histórie s dôrazom na problematiku holokaustu, antisemitizmu a rasového prenasledovania v čase vojnového slovenského štátu.
Živé knihy: Nechajme knihy rozprávať	Marcela Hajtmánková, Janette Mazíniová	Iuventa	978-80-8072-069-8	2008	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke: http://www.iuventa.sk/index.php?www=sp_detail&id=117	Metodický materiál, ktorý poskytuje informácie o tom čo je živá knižnica, kde sa vzala živá knižnica čo je jej cieľom. Obsahuje podrobný návod ako organizovať živé knižnice a vyškoliť živé knihy tvoriace knižnicu, ktoré pomáhajú odbúrať stereotypy a predsudky ľudí.
Multikultúrna výchova v škole	Erich Mistrík a kol.	Nadácia otvorenej spoločnosti	978-80-969271-4-2	2008	Publikácia je dostupná v elektronickej podobe na stránke: http://www.osf.sk	Publikácia je určená pre riadiacich pracovníkov v škole, učiteľom, tvorcom vzdelávacích programov i rodičom. Jednotlivé súčasti tejto publikácie riešia problematiku čo je multikultúrna výchova a multikulturalizmus, vyrovnávanie sa s pestrosťou kultúr, na čo nám je multikultúrna výchova jej ciele, spôsoby jej začleňovania do škôl.
KOMPAS – Manuál výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam	B. Oliveira a kol.	MŠ SR	978-80-969407-2-1	2008	Na stránke IUVENTY nájdete záväznú objednávku, musí byť zaslaná na e-mailovú adresu iuventa@iuventa.sk. Cena je 10 € za tlačенú a 5 € za elektronicnú verziu na CD-R + poštovné a balné. KOMPAS tak bude doručený na Vami zadanú adresu. http://www.iuventa.sk/index.php?www=sp_detail&id=117 – ukážka 2 aktivít	Príručka, ktorá ponúka nielen konkrétne aktivity pre výchovu v oblasti ľudských práv, ale je zároveň súhrnom teórie a podporných materiálov v tejto oblasti. V príručke je dostatok materiálu, aby ste mohli začať pracovať s výchovou mladých ľudí k ľudským právam. kľúčové slová : ľudské práva všeobecne, deti, demokracia, občianstvo, diskriminácia a xenofóbia, vzdelanie, životné prostredie, rovnosť mužov a žien, globalizácia, zdravie, bezpečnosť, médiá, mier a násilie, chudoba, sociálne práva, šport.

Čo (ne)vieme o diskriminácii	Janka Debrecéniová	Občan a demokracia	978-80-89140-14-5	2008	Brožúra je dostupná v elektronickej podobe na portáli http://www.diskriminacia.sk/?q=node/202	Druhé aktualizované vydanie brožúry Občan a demokracia ponúka základný pohľad o témach týkajúcich sa rovnosti a demokracie. Je určená širokej verejnosti a ľuďom, ktorí sú alebo by mohli byť znevýhodňovaní. Brožúra obsahuje prehľadný súhrn relevantnej európskej judikatúry a linky na dôležité webové stránky aj inštitúcie, ktoré môžu poskytnúť informácie i pomoc..
Na ceste k rovnosti	Janka Debrecéniová a kol.	Občan a demokracia	978-80-89140-17-6	2008	Publikácia je vydaná v slovenskom aj anglickom jazyku a je dostupná na stránke http://www.diskriminacia.sk/?q=node/202	Publikácia Na ceste k rovnosti opisuje aktivity a výstupy rovnomenného projektu. Obsahuje kľúčové zistenia výskumov realizovaných v rámci projektu, prípadové štúdie, závery verejných diskusií, odporúčania i stručný popis jednotlivých aktivít realizovaných v úzkej partnerskej spolupráci štyroch mimovládnych organizácií – Občan a demokracia, Inštitút pre verejné otázky, Partners for Democratic Change Slovensko a Hlava 98. Publikácia je správou z projektu určenou pre širokú i odbornú verejnosť a tvorcov verejných politík.
Jeden svet na školách I.; II.; III.	Andrej Návojský, Lukáš Zajac	OZ Človek v ohrození	bez ISBN	2009	Publikácie sú dostupné v elektronickej podobe na stránke http://www.rozvojovevzdelavanie.sk/na-stiahnutie/	Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Súčasťou vzdelávacieho balíka sú okrem metodických textov a vyučovacích aktivít i dokumentárne filmy uvedené v rámci medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov JEDEN SVET. Príručka v úvode stručne predstavuje základnú myšlienku globálneho vzdelávania, v ďalších podkapitolách je venovaný priestor praktickým radám a odporúčaniam pre pedagógov pri práci s filmom, pred i po filme. Ďalšie časti príručky sa delia na kapitoly podľa toho, akému filmu sa venujú. V každej kapitole nájdete dve aktivity, ktoré sa priamo týkajú konkrétneho filmu, ako aj informačnú časť pre pedagóga, ktorú sme tentoraz spracovali do formy „otázok a odpovedí“.
MultikulturArt - spoznaj kultúru menšín	P. Szeghy a kol.	OZ Človek v ohrození	978-80-7114-777-0	2009	Publikácia je voľne dostupná na stiahnutie na stránke http://www.rozvojovevzdelavanie.sk/sl-ovenske-publikacie-na-stiahnutie/multikulturart.html	Cieľom tejto príručky je pomôcť aplikovať MKV vo výchovno-vzdelávacom systéme stredných škôl. Obsahom príručky sú informácie o aktuálnej situácii tradičných a nových menšín na Slovensku, o ich kultúre, ako aj informácie o teoretických východiskách multikulturalizmu, inkluzívnej spoločnosti a podobne. Každá kapitola je doplnená o konkrétne aktivity pre učiteľov využiteľné na vyučovaní a metodické rady pre

						aplikovanie týchto aktivít do vyučovania. Zámerom je pomôcť učiteľom pri zavádzaní MK výchovy ako prierezovej témy vo vyučovaní, ako aj podporiť záujem o tieto témy prostredníctvom alternatívnych vyučovacích metód.
Vzdělávání k demokracii. Díl I - VI	Gollob, R.; Krapf, P.; Weidinger W. (eds.)	Rada Európy / prekl. a vydanie v českom jazyku: Masarykova Univerzita. Centrum Občanského vzdělávání		2012	Dostupné na stiahnutie v českom jazyku: http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/materialy	Preklad série príručiek pre výchovu k demokratickému občianstvu a k ľudským právam vydaných Radou Európy.
Hodnotové strety hrou	Kolektív autorov	PDCS	978-80-89563-41-8	2015	https://pdcs.sk/sk/publikacie/hodnotovye-strety-hrou	Príručka o hodnotách pre inštruktorov, lektorov, ľudí, ktorí pracujú s mládežou aj dospelými., na témy, na ktoré v iných kurzoch nie je dostatok času, interaktívne, cez vlastný zážitok, cez hru a reflexiu seba aj druhých.
Po škole – film	Proequality	Proequality			Film sa dá bezplatne stiahnuť na stránke http://www.proequality.cz/kratke-filmy.html	Krátky film Po škole vznikol v rámci projektu Prelomiť vlny. Jeho cieľom je podporiť genderové nestereotypné voľby ďalšie vzdelávacie a pracovné dráhy u dievčat a chlapcov na konci základných a stredných škôl. Tento film môže byť využiteľný aj ako pomôcka pri diskusiách o voľbe povolania. Rozsah filmu je 8 minút, čo umožňuje zaradiť ho do výučby a umožniť na neho nadviazať ďalšie aktivity.
Zlatý poklad – film	Proequality	Proequality			Film sa dá bezplatne stiahnuť na stránke http://www.proequality.cz/kratke-filmy.html	Film slúži na to aby, si žiaci a žiačky odľahčenou formou uvedomili, že pri rozhodovaní o voľbe povolania často počujú od ľudí v ich okolí reakcie, ktoré sú genderovými stereotypmi. Pokiaľ im uveria a podľahnú môže sa stať, že nakoniec si zvolia povolanie, v ktorom nebudú úspešní a šťastní.
Interaktivní workshopy s tematikou lidských práv		Amnesty International Česko			na predaj 3 eur + poštovné, email na amnesty@amnesty.sk	príručka v českom jazyku

C'est la vie...	Nadácia Milana Šimečku	Nadácia Milana Šimečku			Táto hra sa dá objednať na dobierku (2,15 €) na adrese: Nadácia Milana Šimečku, Panenská 4, SK-811 03 Bratislava alebo e-mailom nms@nadaciamsk, bližšie informácie sa dajú získať na stránke http://www.nadaciamilanashimecku.sk/index.php?id=108 .	Hra je určená najmä mládeži, ktorá má jej prostredníctvom možnosť vyskúšať si „reálny“ život s prácou, zárobkami, štúdiom, nákupmi, ale aj rizikami ako sú drogy alebo kriminalita. Hra je vhodným doplnkom na vyučovanie (občianska náuka), tiež pre vychovávateľov do detských domovov. Je použiteľná pri práci v komunitných centrách a všade tam, kde sa pracuje s dospelujúcou mládežou. Hra slúži na získanie a podporu komunikačných a sociálnych zručností.
Priblížite studentum oběti romského holocaustu	Jana Kramářová	Človek v tísi			Bližšie informácie o knihe nájdete na stránke http://www.variany.cz/index.php?id=15&news=129 . Kniha sa dá objednať na : denisa.rosova@clovekvtsni.cz. Cena je 260 Kč v rátane cestovného.	V knihe je zachytených 8 najpútavejších príbehov z vojny a života po vojne, vyrozprávaných rómskymi obeťami holocaustu. Zaoberá sa rasovým prenasledovaním a núteným skrývaním. Táto kniha môže slúžiť ako doplnkový učebný materiál pre výučbu na hodinách dejepisu alebo občianskej výchovy.
KOMPASITO - Príručka výchovy a vzdelávania detí k ľudským právam	Nancy Flowers a kol.	IUVENTA - Sloenský inštitút mládeže	ISBN 978-80-8072-121-3	2015	Na stiahnutie v anglickom jazyku: http://www.eycb.coe.int/compasito/pdf/Compasito%20EN.pdf , Na stiahnutie v slovenskom jazyku: http://www.globalnevzdelavanie.sk/sytem/tdf/pdfs/publikacia_na_stiahnutie_e_5.pdf?file=1&type=node&id=1505&force ; Alebo v tlačenej podobe objednať v IUVENTA	Manuál obsahuje 42 praktických aktivít pre výchovu k ľudským právam a ponúka praktické tipy, ako využiť publikáciu vo formálnom i neformálnom vzdelávaní. Compasito je voľne dostupné zatiaľ len v anglickom jazyku na stránke Rady Európy.
Album ľudských práv – metodická príručka	Jana Kviečinská	Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy	ISBN 80-967513-1-X	1996	http://wayback.archive-it.org/2172/20101103191447/http://www.radaeuropy.sk/?245	metodická príručka v slovenskom jazyku, nadväzuje na publikáciu " Album ľudských práv ", ktorý vydalo Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy v Bratislave a rozposlalo na stredné školy na Slovensku
Život s kontroverziou - Výučba kontroverzných tém prostredníctvom Výchovy k demokratickému občianstvu a ľudských práv (EDC/HRE/ -		Rada Európy		2015	https://www.minedu.sk/data/att/11678.pdf	Preklad metodickéj príručky Rady Európy, ktorá sa venuje otváraníu kontroverzných tém a otázok vo vzdelávaní.

Vzdelávací balíček pre učiteľov a učiteľky						
ĽUDSKÉ PRÁVA A PROSOCIÁLNA VÝCHOVA	Mgr. Barbora Baďurová a kol.	Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici	ISBN 978-80-557-1098-3	2016	https://www.prohuman.sk/files/UDSK%C3%89_PR%C3%81VA_A_PROSOCI%C3%81LNA_V%C3%9DCHOV_A_Metodika.pdf	V publikácii sú sumarizované a odporúčané didaktické nástroje podporujúce rozvoj prosociálnej výchovy.
Politický extrémizmus u nás. Základné informácie o súčasnom extrémizme na Slovensku	Zuzana Murínová	FICE Slovensko - PREVENCIA AD		2017	http://prevenciaad.sk/wp-content/uploads/2013/11/Politick%C3%BD-extr%C3%A9mizmus-u-n%C3%A1s-z%C3%A1kladn%C3%A9-inform%C3%A1cie-o-s%C3%BA%C4%8Dasnom-extr%C3%A9mizme-na-Slovensku-2.pdf	Základné informácie o súčasnom politickom extrémizme na Slovensku. Je určený pedagógom a odborným zamestnancom pracujúcim s deťmi a mládežou, môže však poslúžiť každému, kto chce získať základný prehľad o tejto problematike.
Dokumentárne filmy k téme migrácie	kol. autorov	Človek v ohrození		2016	http://www.globalnevzdelavanie.sk/kniznica/katalog/nojs/1494/Dokument%C3%A1rne%20filmy%20k%20t%C3%A9me%20migr%C3%A1cie	Dva zdokumentárnych filmov sú vhodné pre menších divákov (10 - 14 rokov), tie práve prinášajú príbeh utečencov zo Sýrie z pohľadu dvoch detí. Ďalšie tri sú určené pre starších študentov a verejnosť. Ku každému filmu bola vytvorená metodika, ktorá vám uľahčí pracovať s filmom a citlivo otvárať a reflektovať túto tému so žiakmi a študentmi.
Školy na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu - príklady dobrej praxe	kol. autorov	CVEK (Centrum pre výskum etnicity a kultúry)		2016	file:///C:/Users/iu184/Downloads/CVEK_priklady_dobrej_praxe.pdf	Príbeh trojice základných škôl – v Poprade, Smoleniciach a Krásnohorskom Podhradí, ktoré poskytujú inšpirácie pri vzdelávaní detí z prostredia menšín. Školy na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu, ako sme ich nazvali, sú prípadovými štúdiami, ktoré vznikli v rámci medzinárodného projektu School for everyone. (http://schoolforeveryone.org/) Krátka príručka predstavuje tieto školy a inšpirácie a typy, ktoré nám poskytli.
Metodická príručka na občiansku, mediálnu a etickú výchovu pre základné a stredné školy	Jana Feherpataky-Kuzmová, Erich Mistrík, Paul Kindji, Arnold Kiss,	Inštitút pre aktívne občianstvo		2017	http://www.globalnevzdelavanie.sk/kniznica/katalog/nojs/1490/Metodick%C3%A1%20pr%C3%ADru%C4%8Dka%20na%20ob%C4%8Diansku%2C%20medi%C3%A1nu%20a%20etick%C3%BA%20v%C3%BDchovu%20pre%20z%C3%A1kladn%C3%A9%20a	Táto príručka chce prispieť k tomu, aby slovenské školy podporovali u svojich žiakov aktívny občiansky prístup k životu, teda, aby rozvíjali občianske kompetencie žiakov. Ponúka preto veľmi praktické aktivity pre výchovu aktívnych občanov.

	Dávid Králik, Filip Struhárik				%20stredn%C3%A9%20C5%A1kol y%20	
Príručka Rómovia mýty a fakty	kol autorov	Človek v ohrození		2018	http://www.globalnevezdelavanie.sk/kniznica/katalog/nojs/1526/Pr%C3%ADru%C4%8Dka%20R%C3%B3movia%20m%C3%BDty%20a%20fakty	Príručku Rómovia mýty a fakty je určená učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl, ale aj všetkým, ktorí chcú bližšie porozumieť Rómom, problematike (sociálneho) vylúčenia, či získať odpovede na rôzne otázky. Prvá, informačná časť detailne a veľmi citlivo rozoberá najčastejšie mýty a stereotypy o Rómoch. Tie, ktoré veľakrát zaznievajú v mediálnom aj verejnom priestore a predstavujú len nejaký, oklieštený výsek reality. Táto časť obsahuje spolu osem mýtov. V metodologickej časti nájdete podnetné aktivity, ktoré sú prispôbené školskému prostrediu (pripravené na 45-minútovú vyučovaciu hodinu). Využívajú E-U-R model (evokácia, uvedomenie a reflexia), rozvíjajú kritické myslenie a podnecujú diskusiu. Sú vhodné pre žiakov od 14 rokov a zároveň využiteľné aj v kontexte neformálneho vzdelávania.
Obrazy menšín v našich hlavách	Peter Ivanič / Svet medzi riadkami	Človek v ohrození		2018	http://www.globalnevezdelavanie.sk/sytem/tdf/pdfs/obrazy_mensin-prirucka-mensinova-zurnalistika.pdf?file=1&type=node&id=1525&force=	Vďaka príručke Obrazy v našich hlavách - ako nepísať o "iných" bez "iných" určenej nielen budúcim novinárom by sme, možno na prvý pohľad trochu paradoxne, nemali zistiť, kto sú Rómovia či iní „iní“, ale v prvom rade kto sme my sami. Práve vďaka tomu budú mať čitatelia-študenti možnosť lepšie porozumieť, ako vlastne vzniká to, že sa domnievajú, že Rómovia sú iní a ako to vplýva na novinárske výstupy, ktoré ako novinári vytvárajú, na publikum, ktoré tieto výstupy prijíma, či spoločnosť, ktorú tieto výstupy formujú. Súčasne by vďaka publikácii mohli lepšie porozumieť vzťahu príčin a dôsledkov v spoločenských vzťahoch a vlastnej novinárskej pozícii v nich. Toto porozumenie potom v druhej časti publikácie aplikujeme na rôzne sociálne skupiny v rámci spoločenských vzťahov, pričom dôraz kladieme na menšiny ako potenciálne znevýhodnené spoločenstvá. Publikácia sa delí na dve časti venované rovnakej téme z dvoch perspektív. Prvá časť publikácie sa pokúša vysvetliť,

						ako vzniká naša predstava o „iných“ v kontexte médií, druhá nám to ukazuje na niekoľkých príkladoch z praxe.
Online prostredie – prevencia nenávisťných prejavov a šikanovania v online komunikácii						
Deti v sieti - ako chrániť seba a naše deti na internete	Monika Gregussová, Miro Drobný	eSlovensko 2013	ISBN 978-80-970676-6-3	2013	Voľne na stiahnutie na stránke: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/9-kniha-deti-v-sieti-2013-14?Itemid=0	Táto publikácia vznikla ako súčasť projektov eSlovensko o.z.: Zodpovedne.sk, OVCE.sk, Pomoc.sk a Stopline.sk, ktoré sa zameriavajú na šírenie osvetu o bezpečnom a zodpovednom používaní internetu a mobilov
ovce.sk - Ako nestratiť dieťa vo svete internetu. Príručka pre rodičov		eSlovensko	ISBN 978-80-970676-1-8		Voľne na stiahnutie: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/19-prirucka-pre-rodicov?Itemid=0	Ochrana pred ohrozeniami: Najdôležitejšou úlohou v rámci prevencie je naučiť deti, ako používať moderné technológie bezpečne a zodpovedne. Príručka pre rodičov.
SHEEPLIVE - komiksom k demokracii	Julal Suleiman, Monika Gregussová, Miroslav Drobný	eSlovensko	ISBN: 978-80-970676-5-6	2012	Voľne na stiahnutie: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/105-prirucka-sheeplive?Itemid=0	Metodická príručka ku komiksom.
ovce.sk - Ako nestratiť dieťa vo svete internetu. Príručka pre učiteľov		eSlovensko	ISBN 978-80-970676-0-1		Voľne na stiahnutie: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/20-prirucka-pre-ucitelov?Itemid=0	Ochrana pred ohrozeniami: Najdôležitejšou úlohou v rámci prevencie je naučiť deti, ako používať moderné technológie bezpečne a zodpovedne. Príručka pre učiteľov.
Príručka Nehejtuj.sk	Monika Gregussová, Miroslav	eSlovensko	ISBN: 978-80-	2013	Voľne na stiahnutie: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-	Príručka k multimediálnemu projektu pre základné školy, stredné školy a inštitúcie pracujúce s deťmi a mládežou.

	Drobný, Daniel Milo		970676-5-6		knihy-a-prirucky/18-prirucka-nehejtuj-sk?Itemid=0	
Bookmarks - A MANUAL FOR Combating hate speech online through human rights education	Ellie Keen, Mara Georgescu	NO HATE speech movement	ISBN 978-92-871-8201-2	2016	Možnosť objednať na stránke: https://book.coe.int/eur/en/human-rights-and-democracy/5888-bookmarks-a-manual-for-combating-hate-speech-online-through-human-rights-education.html	Príručka a aktivity pre boj proti nenávisťným prejavom v online prostredí cez ľudské práva
Bezpečný internet - Chraňte sebe i svůj počítač	Mojmír Král	Grada	ISBN: 978-80-247-5453-6	2015	Dostupné v kníhkupectvách alebo napr. na: https://www.grada.cz/bezpecny-internet-8580/	Jedná sa skôr o technické odporúčania pre zabezpečenie PC. Autor podáva vyvážený, prehľadný a dostatečný návod pro výber vhodného software, rady pro volbu správne ochrany, a také návod co běžný uživatel potřebuje, čím se má zabývat a věnovat zvýšenou pozornost, příp. jaký typ ochrany je možné pominout. Komplexně upozorňuje na nejrůznější nebezpečí a v postupných krocích radí, jak optimálně využívat ochrany pro různé používání PC.
Bezpečně na internetu - průvodce chováním ve světě online	Kožíšek Martin, Písecký Václav	Grada	ISBN: 978-80-247-5595-3	2015	Dostupné v kníhkupectvách alebo napr. na: https://www.grada.cz/bezpecne-na-internetu-8744/	Publikace nabízí čtenářům přehlednou orientaci v problematice internetových rizik, upozorňuje na současné trendy a největší nebezpečí, která se v prostředí sítě internetu vyskytují. Rizika internetu nečíhají pouze na děti. Formy kriminality, jakými jsou podvody, pomluvy, výhrůžky, porušování autorských práv i pornografie se týkají i dospělých.
Ovce.sk 01 – Za siedmimi wifinami a siedmimi statusmi	Miro Drobný	eSlovensko	ISBN 978-80-971456-0-6	2013	Dostupné v kníhkupectvách Panta Rhei. Napr.: https://www.pantarhei.sk/knihy/pre-deti-a-mladez/pre-deti-a-mladez-ostatne/ovce-sk-01-za-siedmimi-wifinami-a-siedmimi-statusmi-deti-v-sieti-dvd.html	Knižné pokračovanie televízneho seriálu OVCE.sk, ktorý chráni deti pred nástrahami internetu a šíri slovenské kultúrne dedičstvo. Vhodné pre deti od 3 do 12 rokov.
Ovce.sk 02 – Za siedmimi vyšpúlenými perami a siedmimi lajkmi	Miro Drobný	eSlovensko	ISBN 978-80-971456-1-3	2014	Dostupné v kníhkupectvách Panta Rhei. Napr.: https://www.pantarhei.sk/knihy/pre-deti-a-mladez/pre-deti-a-mladez-ostatne/ovce-sk-02-za-siedmimi-vyspulenymi-perami-a-siedmimi-lajkmi-pexeso-dvd.html	Pokračovanie ocenenej knihy OVCE.sk – Detská TOP novinka Slovenska ako aj úspešného televízneho animovaného seriálu. Vhodné pre deti od 3 do 12 rokov.

CYBERHATE – NENÁVISŤ NA INTERNETE	IRENA BIHARIOVÁ	Publikácia vznikla s podporou Zastúpenia Friedrich Ebert Stiftung v SR.	ISBN : 978-80-89149-22-3	2012	Voľne na stiahnutie na: https://www.minv.sk/?kampan-bez-nenavisti&subor=178683	Publikácia CYBERHATE – NENÁVISŤ NA INTERNETE je stručným sprievodcom problematikou nenávisti šírenou na internete, smerovanou najmä voči rasovým, národnostným, etnickým, sexuálnym a náboženským menšinám.
Kyberšikanovanie.sk - metodická príručka	Monika Gregussová, Miro Drobný	eSlovensko o.z.	ISBN: 978-80-89774-00-5	2015	Voľne na stiahnutie na: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/101-prirucka-kybersikanovanie-sk?Itemid=0	Projekt Kyberšikanovanie.sk prináša skúsenosti z osemročnej práce s touto témou. Je výberom toho najlepšieho a overeného z rôznych projektov z celého sveta.
Kyberšikanovanie.sk - pracovný zošit	Monika Gregussová, Miro Drobný	eSlovensko o.z.	ISBN: 978-80-89774-00-5	2015	Voľne na stiahnutie na: https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/102-pracovny-zosit-kybersikanovanie-sk?Itemid=0	Pracovný zošit k metodickej príručke kybersikanovanie.sk. Úlohy a aktivity k prevencii kyberšikaovania.
Stories that move		projekt financovaný EÚ		2017	https://www.storiesthatmove.org/sk/domov/	Príbehy sú súborom online vzdelávacích nástrojov, ktoré vedú študentov vo veku 14 – 17 rokov k tomu, aby kriticky premýšľali o rozmanitosti a diskriminácii a v súvislosti s tým uvažovali aj o svojich vlastných postojoch a rozhodnutiach.
Encyklopédia spravodlivých	Dagmar Mozolová	RTVS		2018	https://slovensko.rtvs.sk/relacie/encyklopedia-spravodlivych	Príbehy statočnosti v časoch II. svetovej vojny
Online živá knižnica	kolektív autorov	Eduma n.o.			https://onlinezivakniznica.sk/video Platený prístup k videám (60€/rok) ponúka aj metodické usmernenie a možnosť konzultácie.	Príbehy ľudí, ktorí sa z rôznych dôvodov, či už kvôli pôvodu, chorobe alebo orientácii, stretávajú s netoleranciou a diskrimináciou.
(Ne)bezpečne v sieti	Dagmar Verešpejová, Ján Smatana	CeNef		2017	Voľne na stiahnutie: http://cenef.sk/wp-content/uploads/2018/02/publik%C3%A1cia-Nebezpe%C4%8Dne-v-sieti.pdf	Brožúra so základnými informáciami o kritickom myslení a výstupy z prieskumu realizovanom medzi mladými ľuďmi v Prešovskom kraji.